

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Pojem „objímající“ ve filosofii Karla Jaspersa
Jan Pojar**

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Pojem „objímající“ ve filosofii Karla Jaspersa
Jan Pojar**

Vedoucí práce:

PhDr. Stanislav Stark Csc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

Plzeň 2013

Obsah.

1. Úvodem.....	4
2. Geneze Jaspersova myšlení	7
2.1. Vědecké kořeny.....	7
2.1.1. Příklon k filosofii.	9
2.1.2. Co je filosofie?.....	10
2.2.1. Předpoklady filosofie	12
2.2.1.1. Předpoklady filosofie – otázka po bytí.	12
2.2.1.2. Předpoklady filosofie – role subjektu.	14
3. Hranice předmětnosti	15
3.1. Návaznost na Kantovu epistemologii: jev a skutečnost.....	16
3.1.1. Jak je skutečnost přístupná?	16
3.2. Vytyčování hranic vědy u Jasperse.	20
3.2.1. Bytí v rozštěpení na subjekt a objekt.....	21
3.2.2. Fenomenalita subjektu.	22
3.3. Metodologická omezenost vědy.	23
3.4. Nepředmětnost bytí o sobě a bytí Já.....	24
4. Objímající.	25
4.1. Položení problému objímajícího.	26
4.2. Imanentní bytí.....	28
4.2.1 Imanentní bytí subjektu. Pouhé bytí.	28
4.2.2. Imanentní bytí subjektu. Vědomí vůbec.	29
4.2.3. Imanentní bytí subjektu. Duch.	30
4.2.4. Imanentní bytí objektu. Svět.	31
5. Existence a transcendence.	34
5.1. Motivy existence.....	34
5.1.1. Motivy existence. Neuspokojení v pouhém bytí.....	35
5.1.2. Motivy existence. Mezní situace.....	36
5.1.3. Motivy existence. Komunikace.	39
5.2. Existence ve vztahu k transcendenci.	40
5.2.1. Nepodmíněný požadavek.....	41
5.2.2. Filosofická víra	42
6. Závěrem.....	45
7. Seznam použité literatury.	48
8. Resumé.....	50

1. Úvodem.

Filosofii Karla Jaspere lze vnímat buď přímo z hlediska jejího začlenění do filosofie existence či existencialismu (pojmu tolik zpopularizovaného J. P. Sartrem, od kterého se však valná část „existencialistů“, tj. Heidegger, Marcel, ale i sám Jaspers, distancovala), nebo šíře v rámci filosofické antropologie. Antropologicky lze Jaspersovu filosofii vymezit jako filosofii svobodné vůle, volby. Člověk má možnost o svém bytí rozhodovat. Rozhodování nemůže obejít. Své bytí musí naplnit.

Jaspere lze společně s Gabrielem Marcelem řadit k teistickému proudu existencialismu. V opozici zde stojí právě Heidegger, Sartre a Camus. U „ateistických“ představitelů filosofie existence je lidské bytí, tj. existence, něčím bazálně přítomným, sama sebe utvářejícím, osaměle stojícím vůči neodpovídajícímu světu. Člověk je, jak by řekl Heidegger, do světa vržen, v pobytu ve světě zakouší svou vrženost. Spočívá primárně ve své samotě, neboť si je vědom, že jeho autenticita je nesdělitelná druhému, natožpak dokonce druhým. Při zaujímání postoje, resp. reflexi vlastní vrženosti a následném sebeutváření je tato existence závislá jen a jen na sobě. „Člověk je tím, čím se udělá“ - tak zní slavný příměr Sartrův, odkazující na autonomii sebeutváření jednotlivce.

Naproti tomu u Jaspere a Marcela (který se Jasperem výrazně inspiroval) existence, lépe: existování jednotlivce není něčím, co by zde bylo přítomno se samozřejmostí, jen na základě pobytu ve světě. U Jaspere je lidská bytost pouze možnou existencí, tj. disponuje možností existovat. K uchopení této možnosti však nestačí plné vědomí vlastní vrženosti, „sebezakoušení“. Možná existence je zde vztažena k Bohu, resp. je jí možno uskutečnit ve vztahu k Bohu. Existence tedy není závislá jen sama na sobě, ale k jejímu uskutečnění musí, na rozdíl oproti tomu, jak existenci vnímají „ateističtí“ představitelé, přistoupit úsilí o vztahování se k Bohu. Možná existence v Jaspersově podání rovněž není izolována od ostatních jednotlivců, ba naopak: podmínkou existence je sdílení, vystavení se komunikaci s druhými, popření instrumentálního vztahu mezi sebou a druhými, vystavení se problematizaci, ve které osvědčují svou vůli existovat. Pakliže

existence je u „ateistů“ něčím, co lze zakoušet paušálně, u Jasperse tomu je jinak: existence je bodem vrcholného naplnění, okamžik svobody, sebestvrzení se ve vztahu k Bohu, k druhému. V existenci se teprve jedná o naplnění nejvyšších lidských možností. Hrubě řečeno: pokud neexistuji, potud vlastně nejsem člověkem, neboť se omezují pouze na fenomenální bytí, tedy pobývání, signifikantní nespolehlivostí, či na všeobecně přítomné a platné vědomí vůbec, popřípadě ducha jakožto zcelující, ale obecně se konstituující ideje. Možnost svobody a existence, naplnění individuality, se realizují právě až ve vztahu k Bohu, resp. k druhému člověku. Existenciální snažení směřuje z toho, co je podmíněné, tedy právě pobývání, rozvažování a duch, k pravé skutečnosti, k nepodmíněnosti Boha, a bezpodmínečné „obnaženosti“ před druhou existencí. Je úsilím o nepodmíněnou autenticitu jednotlivce.

Jaspersova filosofie je filosofií lidské odpovědnosti, a sice jak za sebe sama, tak za druhé. V návaznosti na Kanta je rozhodování jednotlivce provázeno „nepodmíněným“ požadavkem, který můžeme považovat za transpozici kategorického imperativu. Je nesmírně důležité, že Jaspers svou filosofii stvrzoval jakožto osobnost mimořádných mravních kvalit, lépe: byl ztělesněním mravních požadavků vlastní filosofie, jimž dostával v mnoha konfrontacích. Neobával se sám sebe problematizovat a poukázat na nejistotu, která primárně provází existenciální snažení – na nejistotu ztroskotání, které mnohokrát sám zakusil. Na vinu, kterou na sobě za přiznání absence schopnosti absolutní solidarity s druhými pocítoval. A nakonec v hrdém vzdorování nátlaku nacionálních socialistů, kteří jej zbavili profesury a ke konci války společně s jeho ženou židovského původu odsoudili k deportaci do koncentračního tábora. Srovnání s Jaspersovým dlouholetým kolegou a osobním přítelem Martinem Heideggerem se v této věci přímo nabízí. Bez vedení života v souladu s vlastním Jaspersovým filosofováním by jeho filosofie zcela ztratila na své ceně a rovněž utvoření si osobního vztahu k ní by bylo pro autora této práce komplikovanější.

Jedním z leitmotivů Jaspersovy filosofie je konfrontace filosofie a vědy. Jedná se o dvě sféry rozlišných kompetencí. Filosofie u Jasperse (stejně jako u všech představitelů filosofie existence a filosofie života) není vědou. Vědě náleží zkoumání sféry fenomenální, zatímco filosofie hledá skutečnost bytí o sobě. V tomto rozlišení lze opět spatřit základní filosofické rozvržení Kantovo. K tomu však přistupuje inspirace Kierkegaardem. Filosofie je

tak rozbořem lidské situace ve světě a možností nějak s ní nakládat. Cílem filosofie je uskutečnění možnosti unikátního, jednotlivého lidského bytí, nikoli hledání jistot v obecně a nutně platných vědeckých poznacích. Úkolem filosofie je poukazovat na hranice vědeckého poznání a jejich dosah, resp. význam pro lidský život. Vědecké poznatky nemohou být nijak nápomocny ve věcech rozhodování o sobě samém, právě pro svou obecnou platnost. Holé konstatování faktů není ničím, co by mohlo být při činění rozhodnutí nápomocno. Zatímco například Heidegger se stavěl k vědě veskrze negativně (a to zvláště v období po „obratu“), Jaspers poukazuje na nutnost obeznamenosti s metodami a aktuálními výsledky vědeckého bádání. S vědomím zmíněného se zároveň vyjasňuje hranice, kde se dosah vědeckého poznání jeví nedostačujícím. Cesta filosofujícího k existenci je cestou zcela konkrétní, úsilím zcela jedinečným, a proto není postižitelná obecně platnými vědeckými metodami. Nelze ji rovněž prezentovat jakožto jedinou pravdivou pro všechny. S tím souvisí následující: Jaspers by si, stejně jako Kierkegaard nebo Nietzsche, nikdy nepřál být nějak opakován. Nepřál by si, aby se jeho filosofie stala jakýmsi „návodem k existování“. Jeho cílem bylo probouzet, poukázat na možnost existence. Poukázání na hranice vědeckého poznání a jeho dosahu se tak stává východiskem, ze kterého se otevírá prostor pro uskutečnění existence, prostor bytí vůbec, objímajícího, Boha, tedy oné výše zmíněné nepodmíněnosti.

Předkládaná práce si nenárokje být celkovým postižením Jaspersovy filosofie. Chce se soustředit na základní epistemologická a ontologická východiska Jaspersovy filosofie. Prostor je věnován otázce, co pro Jasperse znamená „filosofie“. Dále se práce zaměřuje na epistemologická východiska Jaspersova filosofování: zejména na jeho inspiraci filosofií Immanuela Kanta a její zapracování do Jaspersova filosofického myšlení. Jelikož se jednalo o přímé přijetí Kanta Jaspersem, rezultuje z analýzy možností poznání teze o neuchopitelnosti hlavního „předmětu“ filosofie – bytí vůbec - kategoriemi rozvažování. Na základě takto vypracovaného zdůvodnění předmětné neuchopitelnosti bytí samého chce práce seznámit čtenáře s Jaspersovou filosofickou intencí spočívající v rozboru předmětných oblastí bytí a jejich vymezení oproti bytí nepředmětnému. Získané poznatky jsou využity pro letmé rozkrytí Jasperových pojmů existence a filosofické víry.

2. Geneze Jaspersova myšlení

Myšlení Karla Jasperse, světově proslulého existenciálního filosofa, má původně jiné, než specificky filosofické kořeny. Jeho směřování k filosofii bylo postupné a vedlo přes jiné oblasti duchovního snažení. Poznatky z těchto oblastí však nejsou od Jaspersovy filosofie nijak izolovány, ba naopak: jsou v ní fixovány jakožto užitečné pojmové nástroje a především coby poznatky ujasňující mnohé Jaspersem později řešené problémy. Pro porozumění Jaspersově filosofii je nezbytné alespoň krátce nastínit průběh tvůrčího období, které jeho filosofování předcházelo.

2.1. Vědecké kořeny.

Rodák ze severoněmeckého Oldenburgu se na popud svého otce, úspěšného právníka a finančního ředitele, vydal na cestu studia práv. Toho však po zanedlouho zanechal, neboť přirozeně citlivý a ke světu vnímavý Jaspers „se již tehdy obracel ke konkrétně lidským otázkám.“¹ Svět práva jakožto ztvárnění obecně platných ustanovení, nerefluktujících konkrétně prožívanou, jednotlivcem zakoušenou životní zkušenost, mu byl až příliš vzdálen. Přítomen na univerzitě v Heidelbergu se již v době svého třísemestrálního působení na právnické fakultě často stával posluchačem přednášek z filosofie a dějin umění. Stížen náhle se projevil plicní chorobou, následně absolvujíc ozdravný pobyt v lázních Sils-Maria, rozhodl se Jaspers studovat medicínu, což v interakci s jeho přirozeným zájmem o záležitosti lidského nitra vyústilo v nástup ke studiu psychiatrie², a to rovněž na univerzitě v Heidelbergu. Již zde se lze setkat s jedním ze základních rysů, které Jaspers převzal do svého, o mnoho let později se uskutečňujícího filosofování – potřebou pomáhat druhým, své snažení směřovat k teoretickým řešením, které v následném přenosu do životní praxe orientují jednotlivce v jeho životě a situacích, které tento přináší.

Svá studia Jaspers končí roku 1908 dizertací pod názvem *Stesk po domově a zločin*, poté nastupuje na Heidelberské psychiatrické klinice jako voluntér.³ Mluvíme zde o

1 Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 224.

2 *Původ a východiska*. In.: JASPERS, Karl. *Šifry transcendence*. Z německého originálu přeložil Vlastimil Zátka. Úvodní studií opatřil Miloš Havelka. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 144 s. ISBN 80-7021-335-3. Strana 20.

3 *Původ a východiska*. In.: JASPERS, Karl. *Šifry transcendence*. Z německého originálu přeložil

období, kdy Jaspers sbírá praktické zkušenosti v medicinském prostředí. Tyto, resp. celkový obraz tehdejší psychiatrické praxe však Jaspers s odstupem času začíná hodnotit jako neuspokojivý, což jej vedlo k „...polemice s teoretickými základy psychiatrie, jejímž výsledkem je obsáhlá kniha *Algemeine psychopatologie (Všeobecná psychopatologie)*, která vyšla roku 1913.“⁴ Jaspers si, stejně jako mnozí další myslitelé, uvědomoval, že duchovní vědy, co se metodologie týká, je nutno fundovat jinými metodami, než takovými, které náleží zkoumání v přírodních vědách. Uvědomoval si nutnost zvláštního přístupu k něčemu tak rozmanitému, jako jsou vnitřní problémy člověka, často svým charakterem nesubsumovatelné pod obecné rámce. Neosobní přístup k pacientovi, daný zobecňujícími diagnózami, se Jaspersovi jevil něčím naprosto nepřijatelným.

Tím, kdo Jasperse v jeho snahách inspiroval, byl především německý myslitel Wilhelm Dilthey.⁵ Dilthey chtěl pro duchovnědy ve věcech metodologie učinit to samé, co Kant učinil pro vědy přírodní, tj. „...zformulovat podmínky možnosti zkušenosti v oblasti duchovněd.“⁶, usoudil, že v duchovnědách, na rozdíl od věd přírodních, se nejedná o vysvětlení faktů pomocí hypotéz o zákonech, ale o „...znovuprožívání těch prožitků, jež byly vyjádřeny v jazykových, resp. písemných svědectvích...“⁷ Namísto pouhého vysvětlení podaného z kauzálně neměnných souvislostí má v duchovnědách nastoupit metodické porozumění, vžití se do situace producenta sdělení, do toho, co při své produkci zažívá, jaký je *původ* tohoto prožívání. Interpretace daného projevu v intencích té

Vlastimil Zátka. Úvodní studií opatřil Miloš Havelka. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 144 s. ISBN 80-7021-335-3. Strana 21.

4 Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 224.

5 Patočka uvádí, že ač byl Jaspers vzdělán jakožto lékař, přírodovědec, mnohem více na něj zapůsobilo duchovnědné prodění, koncentrované ve jménech Dilthey a Weber. „*Jimi v podstatě byly určovány filosofické problémy, do kterých Jaspers vpadl, orientuje se podrobněji po filosofických předpokladech.*“ Karl Jaspers. In.: PATOČKA, Jan. *Fenomenologické spisy, sv. I. Přirozený svět: texty z let 1931 – 1949*. K vydání připravili Ivan Chvatík a Jan Frei. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2008. 472 s. ISBN 978-80-7298-307-0. Strana 300.

6 Wilhelm Dilthey. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 153.

7 Wilhelm Dilthey. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 153.

kteřé duchovědy nemůžē být oddělena od perspektivy konkrétního individua, kteřé ji předkládá, a z této perspektivy musí být opětovně uchopována.

Všeobecná psychopatologie je rovněž vtělením Jaspersova přezkoumávání dosahu vědeckého poznání vůbec. Jedná se o motiv, kteřý je pro jeho pozdější filosofii příznačný. Počáteční impuls pro uvedené našel Jaspers v přímém kontaktu s Maxem Weberem. Weberovo přesvědčení, že věda je „pouze“ vědou, „...že žádná věda není s to člověku říci, co má dělat, ale nanejvýš to, co za určitých předpokladů dělat může...“⁸, a že jej tudíž nemůžē uchránit vlastních, konkrétním životním prostředím a jedinečnou osobností daných rozhodnutí, se odrazilo v Jaspersově celoživotním promýšlení motivů rozhodnutí, či lépe: předpokladů k jejich učinění. Fakt, že věda není s to zmapovat unikátně konstituovaný svět jednotlivce, že v mnoha ohledech neexistují obecně platná hlediska, prostřednictvím nichž by se dala individuální životní zkušenost zmapovat, se stal leitmotivem Jaspersovy filosofie.

2.1.1. Příklon k filosofii.

Miloš Havelka se domnívá, že *Všeobecná psychopatologie* je prací filosofického rázu, neboť je z ní patrna Jaspersova důvěra v *terapeutickou* hodnotu filosofie,⁹ spojená s uchopením diltheyovské distinkce porozumění a vysvětlení. Zatímco vysvětlení lze podat jen na základě pozorování vnějšího jednání jednotlivce, porozumění sleduje hlubší motivy. Podle Jasperse je pacientovi možno rozumět *geneticky*, tj. vcítěním se do podmínek vzniku jeho psychického stavu za předpokladu vzájemného duševního kontaktu mezi ním a lékařem¹⁰ Osobní agažovanost lékaře je podmínkou rozumění problémům pacienta. Jaspers na základě zkušeností získaných užíváním metody porozumění ve své psychiatrické praxi v jedné z přednášek cyklu *Úvod do filosofie* řadí psychické onemocnění k motivům původního filosofování. Za tím, co pacient vypovídá o svém stavu, se podle Jasperse často ukrývá něco dalšího, co však už beze zbytku vypověditelné není.

8 *Původ a východiska*. In.: JASPERS, Karl. *Šifry transcendence*. Z německého originálu přeložil Vlastimil Zátka. Úvodní studií opatřil Miloš Havelka. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 144 s. ISBN 80-7021-335-3. Strana 22.

9 *Původ a východiska*. In.: JASPERS, Karl. *Šifry transcendence*. Z německého originálu přeložil Vlastimil Zátka. Úvodní studií opatřil Miloš Havelka. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 144 s. ISBN 80-7021-335-3. Strana 22.

10 *Původ a východiska*. In.: JASPERS, Karl. *Šifry transcendence*. Z německého originálu přeložil Vlastimil Zátka. Úvodní studií opatřil Miloš Havelka. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 144 s. ISBN 80-7021-335-3. Strana 23.

„Zdá se, jako by někdy – zřídka – uvolnila pouta všeobecných zastření a promluvila dějící se pravda. Na počátku duševních onemocnění nastávají otřesná metafyzická zjevení (...).Kdo je tomu přítomen, nemůže se ubránit dojmu, jako by se tu trhal příkrov, pod nímž obvykle vedeme svůj život.“¹¹

Prací, která zapříčinila definitivní Jaspersův příklon k filosofii, se stává roku 1919 vydaný spis *Psychologie der Weltanschauungen* (Psychologie světových názorů). Tento Jaspersův počin je označován za „...spis, jenž založil celý směr filosofie existence ve 20. století.“¹² Je tomu tak proto, že se zde lze vůbec poprvé setkat s analýzou tzv. *mezních situací*. Jedná se o situace, do nichž je člověk během svého života uvržen. Jejich rozdíl oproti situacím běžným však záleží v tom, že tyto situace jsou dány jako nezvratné. Mluvíme zde o situacích viny, smrti, boje, náhody atd., kterým se nijakým způsobem nemůžeme vyhnout. Můžeme si však být vědomi jejich nezvratnosti a tuto nějak reflektovat (o problematice mezních situací viz dále). Jaspers se domnívá, že způsob, kterým se daná osobnost k mezním situacím staví, je zásadně určující pro to, čím vlastně tato osobnost jako taková je, resp. čím být *může*. Jedná se o nutné momenty lidského života, jež nemůžeme nijak podmínit, a proto v nich pro nás vystupuje něco, co již samo podmíněno není: ono je tím, čím jsme v mezních situacích (a nejen v nich) podmíněni. Co je tímto „jiným“, které se v mezních situacích ohlašuje, se později stává jedno ze základních otázek, z nichž Jaspers rozvíjí, nyní už jako plnokrevný filosof, svou myšlenkovou koncepci. Díky mimořádné hodnotě *Psychologie světových názorů* je roku 1921 povolán na filosofickou fakultu v Heidelbergu. Nucen si doplnit filosofické vzdělání se po následujících deset let jakožto autor odmlčí. Výsledkem tvrdé práce je ryze filosofické, třísvazkové dílo *Philosophie*, ve kterém Jaspers představí svou bezesporu originální filosofickou soustavu.

2.1.2. Co je filosofie?

Shrňme nyní ony motivy, které Jaspers přenesl do své filosofie z předchozí psychiatrické praxe, jelikož nám poskytují vodítko jak pro rozčlenění *Philosophie*, tak pro

11 *Co je filosofie?* In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 11.

12 *Karl Jaspers*. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 223.

Jaspersovu filosofickou orientaci.

V první řadě se jedná o zájem směřovaný k problematice lidské individuality, problematice *existence* a jejích možností, postavení jednotlivce ve světě. Jednotlivá osobnost je pro Jaspersa nezastupitelná, neboť neexistují dva lidé, jejichž život by se ve všech okolnostech shodoval co do vnějších podmínek. K tomu přistupuje jedinečný způsob prožívání, tj. vztahování se ke světu a sobě samému, stejně tak jako starost o sebe a své osvětlení, resp. *odpovědnost* za ně. Vztahování se k osvětlení a způsob, kterým jedinec přistupuje k sobě samému, jsou tím, co jej jakožto individualitu utváří. Jaspers tak ve své filosofii klade důraz na tázání se po možnostech lidského bytí, které se uskutečňuje v tomto vztahování. Filosofie má být vyjasněním možností lidského bytí.

Za zásadní můžeme u Jaspersa považovat rozvíjení Weberova motivu „*pouhé vědy*“. Věda, jak se ukazuje, poskytuje obecně a nutně platné poznatky, pomáhá jednotlivci i lidstvu ke zlepšení jeho životních podmínek, naplňuje přirozenou lidskou touhu po poznání světa. To však nijak nestačí pro postižení ve světě přítomného. Navíc obecně a nutně platné poznání se svou poplatností markantním způsobem míjí s nároky, které život klade před jednotlivce, jenž je *pokaždé* takřikajíc „sám za sebe“ tváří v tvář nutnosti reagovat na situaci, v níž se ve světě nachází, na konkrétní situaci dané požadavky. Důležité je, že taková situace často není řešitelná na základě konstatace faktů, či užitím rozumově logických schémat. Vědecké poznatky nejsou tím, co by bezesbytku mohlo vystupovat v roli *vedení* jednotlivce jeho životem, nejsou něčím na co by se mohl výhradně spoléhat, neboť se zvláště v situacích mezních jeví jako nedostačující. Jaspersova filosofie proto klade úkol vytyčit hranice možnosti, dosahu, kompetencí a celkově vzato důležitosti role vědeckých poznatků v lidském životě., potažmo poznání světa jako celku.

Předložení zámyslů Jaspersovy filosofie jakožto reflexe lidského bytí a vymezení hranic vědeckého poznání však vzápětí generuje otázky: čím je vlastně umožněno lidské bytí? Proč je lidské bytí limitováno mezními situacemi? Jsou-li v něm přítomny obsahy, které však přesahují možnosti vědeckého poznání, čím jsou tyto orientovány? Na co se mohu *skutečně* spolehnout, jestliže ne na poznatky vědy? Co je původem světa a v něm se dějícího lidského žití, snažení, usilování, rozhodování? Jinými slovy, co je tím, které vše zakládá, podmiňuje? Jaspersova filosofie je dotazováním se po tomto prvním a posledním předpokladu veškerého bytí ve světě, po *bytí vůbec*.

Jaspersova Philosophie tak přejímá témata *speciální metafyziky*, tj. psychologie, kosmologie, a teologie, a zabývá se problematikou lidského bytí jakožto „projasňování existence“ (Existenzerhellung), otázkami dosahu vědeckého poznání jako „orientace ve světě“ (Weltorientierung) a „metafyzikou“ (Metaphysik) coby tázáním se po bytí. Wolfgang Janke charakterizuje: „*Filosofie se zabývá věčnými otázkami: Co mohu o světě vědět? Co mám ve své existenci dělat? Jak mohu věřit v Boha? A nechává se přitom vést tou nejbanálnější a nejbezvýchodnější ze všech otázek: Co je bytí?*“¹³ Takové otázky jsou bytností filosofie, všechny jsou však pro Jasperse určovány tím, co vůbec zakládá možnost se ptát a v těchto základních otázkách se ohlašuje – tedy bytí vůbec.

2.2.1. Předpoklady filosofie

Rozhodujícími veličinami Jaspersovy filosofie jsou tedy na jedné straně bytí vůbec a na druhé jednotlivec, který se k tomuto bytí tak či onak vztahuje. V následujícím textu se budeme zabývat nástinem pozice obou ze zmiňovaných. V mnohém se omezíme na nutné informace, neboť valné části předloženého bude nutné se věnovat později a obširnějším způsobem.

2.2.1.1. Předpoklady filosofie – otázka po bytí.

Otázka po bytí je v Jaspersově případě otázkou, která zakládá filosofii jako takovou. Jedná se o motiv, který lze nalézt již na samém začátku filosofické tradice. Otázka po jednotícím základu je kladena v procesu utváření *dějin filosofie* a jedině ty z koncepcí, které jsou primárně vedeny otázkou po bytí, lze podle Jasperse považovat za filosofické v pravém slova smyslu. Jaspers „...*chce svým myšlením navázat na velkou tradici filosofie, a připomenout úkol, který na určitou dobu upadl v zapomenutí.*“¹⁴ Filosofie se v rámci bezprostředně přítomného, to znamená jednotlivého, částečného, snaží najít jednotící hledisko. Táže se po základu, původu věcí. „*Filosofie počala otázkou: Co je to, co jest? Existují totiž rozličná jsoucna (...) nekonečná mnohost všeho, co přichází a zase mizí. Co*

¹³ *Existence a zkušenost hranic*. In.: JANKE, Wolfgang. *Filosofie existence*. Z německého originálu přeložil a doslovem opatřil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995. 247 s. ISBN 80-204-0510-0. Strana 166.

¹⁴ *Karl Jaspers*. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 229.

je však autentické bytí, které vše drží pohromadě, ze kterého vše, co jest, vzchází?¹⁵ Jaspers získává první z otázek *negací* neproblematicky přístupné, jevové reality. Nic z toho, co je pouze částečné, nelze považovat za bytí samo. „Hledat za všemi nekonečnostmi zvláštního a částečného bytí samo je první a vždy podstupovanou cestou filosofování. (...) To, že se tato otázka (...) neustále opakuje(...) může vzbuzovat důvěru v trvalý základní smysl filosofování.“¹⁶ Překračovat snadno zpozorovatelnou roztříštěnost je podle Jasperse úkolem filosofie v pravém smyslu toho slova. Filosofie je překročením relativního, respektive snahou získat z tohoto jedině dostupného *poukazy* k absolutnímu bytí.

Pakliže má filosofie směřovat k absolutnímu, je jasné, že její eminentní zájem se nemůže týkat žádné ze speciálních oblastí. Jejím zájmem je *všeobecné*, jehož prostor se rozprostírá za hranicemi veškerého zvláštního. Zkoumat kteroukoli ze zvláštních oblastí náleží do kompetence speciálních věd. Podle Jasperse je zásadně chybné, jestliže některou z *jedinečných* oblastí považujeme za bytí samo. Není zkrátka možno reduktivním způsobem pozvednout kteroukoli z dílčích oblastí a přisoudit jí status bytí celku. Jednotlivé není vším a naopak, všezahrnující nelze induktivně vykazovat z regionálně ohraničené množiny jsoucen. Na první pohled by se mohlo zdát, že Jaspersovy požadavky na filosofii se vzájemně vylučují s poznatky jednotlivých vědeckých oborů. Pravda je ovšem přesně *opačná*. Metodicky získané, obecně platné a experimentálně libovolně opakovatelné závěry jsou *nezbytnou podmínkou* pro získání východiska metodického filosofování.

Zatímco jednotlivá jsoucna, jenž jsou předmětem zájmu věd, jsou charakteristická svým časoprostorovým určením, je jednou ze základních charakteristik bytí nečasovost. *Původ* filosofie jakožto bytí tedy nemůže pocházet z reflexe v čase existujícího jsoucna, nýbrž ze *zasaženosti* nečasovým bytím. Taková zasaženost je zároveň podnětem k filosofování. Důležité je neslučovat počátek filosofie s podněcujícím původem bytí, které se, zasahujíc filosofujícího, děje v souvislosti s nečasovostí bytí, to znamená ve všech dobách stejně. Oproti tomu počátek filosofie je ryze historický, odkazuje nás k prvotním

¹⁵ *Objímající*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 22.

¹⁶ *Obklopující*. In.: JASPERS, Karl. *Rozum a existencia*. Z německého originálu přeložila Patricia Elexová. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2003. 142 s. ISBN 80-7149-553-0. Strana 41.

systematickým snahám jednotlivých filosofů ohledně vypořádání se s otázkou po jednotícím základu světa. Je nezbytné, aby zasaženost původem předcházela počátku filosofování. V zasaženosti se totiž bytí ohlašuje.

2.2.1.2. Předpoklady filosofie – role subjektu.

Co ale Jaspers zasažeností míní? Pod tímto pojmem je myšlena určitá *problematizace*. Zasaženost spočívá v náhlém procitnutí ze všednosti, ve které obvykle nacházíme upokojení a zdánlivou jistotu. V takovémto stavu, který provází většinu našich dní, máme celkově sklon se nedotazovat po hlubším smyslu věcí či po jejich původu. Standardizovaný životní průběh přináší spokojenost a neproblematičnost, relativní klid a zdánlivý řád ve shonu denních povinností, v žití v rámci vztahů potřeby a účelu coby její saturace. Žijeme ve zdánlivém vědění. Původní podnět filosofování se dostavuje při náhlém *procitnutí*, které nějak neguje zdánlivý klid neproblematického žití, stejně tak relativního a dostačujícího vědění. Zasaženost je položením základních otázek po bytí celku a bytí já. Hledání odpovědi nijak neslouží dalším účelům, stejně tak jako odpověď sama. Jaspers vypočítává celkem tři filosofické zasaženosti: *údiv, pochybnost a mezní situaci*.¹⁷

„V úžasu si uvědomuji své nevědění. Hledám vědění pro samo vědění, nikoli pro uspokojení pouhé potřeby.“¹⁸ Uspokojím-li své vědění, zjišťuji, že toto nabyté vědění lze podrobit dalšímu zkoumání. Ohlašuje se pochybnost, která nutí vše znova přehodnotit. Jedná se o setkání s nekonečnou řadou „proč?“, která donekonečna žádá další a další výklady. Nakonec mezní situace je naprostou negací nedotazující se všednosti, která, ocitnuvše se v nejistotě, je náhle otřesena: jde o uvědomění si, že ke svému životu nemohu přistupovat pouze manipulativním způsobem, neboť život sám nutně implikuje situace, které nemohu nijak ovlivnit a zvládnout jako každodenní úkol. Toto krátké nastínění mezních situací jakožto jedné ze zasažeností pro nynější výklad postačí. Mezním situacím bude věnována zásadní pozornost v kapitole o existenci a transcendenci. Počáteční víra v přítomné je otřesena, dotazující v něm *nenalézají* dřívější opory. Ocítá se na *hranici*, za kterou se ohlašuje něco jiného. Dospění k této hranici je pak nutným předpokladem pravého filosofování.

¹⁷ *Původ filosofie*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 15.

¹⁸ *Původ filosofie*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 15.

Z výše uvedeného plyne, že tím, kdo je zasažen, je *jednotlivec* v průběhu svého života. Jaspersova filosofie je, jako každá filosofie existence, radikálně individualistická. Neexistuje univerzálně platný recept, jak filosoficky řešit fundamentální otázky typu: kdo a co jsem?, proč já jsem zrovna já a ne někdo jiný?, nebo co je mým nejvlastnějším původem?. Jaspers na filosofujícího klade nekompromisní požadavek: filosofie je záležitostí jednotlivce, jen jemu slouží a proto ji každý musí vykonávat sám za sebe. Je nepřijatelné, aby filosofující individuum dogmaticky přejímalo obecně platné výpovědi, či snad uskutečňováním filosofování „kopírovalo“ nějakou jemu předešlou osobnost. Filosofie je *hledáním svébytlí*, proto není možné ze zcela konkrétních podmínek individuality jakožto ne-já vyzískat odpovědi, které by vedly k bytí jen částečnému rozřešení základních otázek individua v jeho podmínkách. „*Když k tomuto probuzení dojde, nenachází už člověk klid v samozřejmostech jako dřív. Hledá svou cestu, pátrá a klade si otázky (...) Člověk hledá obecně platný recept, jak si má v této věci počínat. Ale právě to je chyba*“.¹⁹ Filosofující se ptá, jak v rámci svých podmínek může dospět ke svému původu, ke své svobodě, již nelze dosáhnout ve vztažnosti k realitě, ptá se po sobě samém v nezastřené podobě. Uvědomuje si odstup, který je vytvořen v polaritě každodenního života a „*jiného*“, které se ohlašuje v základních otázkách po sobě samém, který jakoby leží ve skrytu nekomplikovaného přijímání sebe sama v intencích determinace relativního bytí. Filosof zasažený „jiným“ se ptá po souvislosti sebe a tohoto „jiného“, neboť v empirickém bytí se mu odpovědi nijak nedostává. Filosofie se tak stává *individuální kontemplací*, jejímž úkolem je dojít k sobě samému. Neposkytuje obecné závěry, snaží se však nalézt oporu jednotlivce v absolutním přesahu bytí. Je cestou hledání mezi neautenticitou pouhého žití a jeho transcendentním základem. Chce-li filosofující z původní zasaženosti dospět k bytí samému, musí se bezpodmínečně na tomto hledání interesovat celou svou bytostí. Filosofie je nesena zájmem filosofujícího o sebe sama, přičemž jejím cílem je naplnění, kterého je možno dosáhnout pouze v souvislosti s pocítěním blízkosti bytí vůbec.

3. Hranice předmětnosti

Výše jsme krátce pojednali o odlišnostech filosofie a vědy z hlediska jejich kompetencí. Řekli jsme, že věda zkoumá ohraničené oblasti jevícího se bytí, o kterém

¹⁹ JASPERS, Karl. *Šifry transcendence*. Z německého originálu přeložil Vlastimil Zátka. Úvodní studií opatřil Miloš Havelka. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 144 s. ISBN 80-7021-335-3. Strana 46.

poskytuje obecně a nutně platné poznání. V silách vědy není traktovat bytí vůbec. Zároveň se věda nemůže dotazovat na vlastní hranice, protože své předpoklady přijímá jako dané, nebo lépe: nedotazuje se po tom, co zakládá možnost takových předpokladů. Rozsah těchto (ne)kompetencí však nestačí pouze konstatovat. Filosofie podle Jasperse nenechává nic neprojasněné. Jestliže je jedním z úkolů filosofie vytyčit a neustále zpřesňovat hranici mezi filosofickým a vědeckým tázáním a zároveň platnost na obou stranách vytěžených odpovědí, je nutné se dosahem vědeckého poznání kriticky zabývat, kriticky zhodnotit způsoby dosahování tohoto poznání, jeho hranice a výchozí prameny. Následující kapitola se proto bude hlouběji věnovat problému konfrontace filosofie a vědy.

3.1. Návaznost na Kantovu epistemologii: jev a skutečnost.

Z mnoha pasáží Jaspersových textů je zřejmé že v otázkách předpokladů a dosahu lidských poznávacích možností Jaspers vychází z *Kantovy epistemologické koncepce*. Jaspers se spolu s Kantem ptá na mechanismy, které nám umožňují poznávat svět kolem nás, předměty v něm obsažené. Prvním problémem, který je nastolen, je otázka procesu poznání uskutečňujícího se mezi podmínkami recepce smyslového vjemu, jeho zpracováním a ustavením do podoby nutně platného poznatku. V tomto případě musíme mít na paměti, že otázka Kantovy Kritiky čistého rozumu, čili: Je metafyzika možná jako věda?, se u Jasperse transponuje v otázku: Je bytí postižitelně vědeckými prostředky? Pak je ale nutné se nejprve ptát, *jak je možná věda* a tím zavítat do stručného výkladu Kantovy epistemologie.

3.1.1. Jak je skutečnost přístupná?

Má-li být metafyzika možná jako věda, je nutno určit zdroj metafyzického poznání. Takové poznání nemůže, jak už význam slova „metafyzika“ napovídá, z empirické zkušenosti. Metafyzické poznání tedy *musí zkušenosti předcházet*, musí být apriorní, pocházet z čistého rozvažování a čistého rozumu.²⁰ Kantovy úvahy začínají slavnou analýzou soudů, na jejichž základě dospíváme k poznání..²¹ Budeme se nyní ptát, jakého

²⁰ KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. Z německého originálu přeložil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1972. 229 s. Strana 32.

²¹ Coreth uvádí, že se Kant takto chtěl vyrovnat s novověkým sporem mezi racionalismem a empirismem ohledně zdrojů, ze kterých poznání čerpáme. Přesto lze úspěšně pochybovat o tom, zdali byl Kantem tento

charakteru jsou soudy, které jsou užívány při získávání poznání ve vědách. Podle Kanta totiž existují vědy (matematika jakožto aritmetika a geometrie, přírodověda jakožto Newtonovská fyzika), jejichž platnost a plodnost je nezpochybnitelná. Má-li být metafyzika možná jako věda, musí se jim rovnat jak svou plodností, tak procesem získávání poznání pomocí soudů.

Analytické soudy apriorní se ukazují jako nevhodné, neboť nijak nerozšiřují naše poznání, predikát soudu pouze vysvětluje to, co je již nějak přítomno v jeho subjektu. *Syntetické aposteriorní* naproti tomu poznání rozšiřují, predikát totiž svým obsahem přesahuje obsah subjektu. Potíž syntetických aposteriorních soudů je však v tom, že se opírají čistě o zkušenost. Zkušenost je však zcela nahodilá a cílem vědy je poskytovat obecně a nutně platné poznání. Ani ony tedy při kritickém hledání soudů užívaných ve vědě neobstojí. Ukazuje se ale, že soudy užívané v matematice, tj. v aritmetice a geometrii, jsou vesměs syntetické, a protože jsou nutně pravdivé a nemohou pocházet ze zkušenosti, počítáme je následně k soudům apriorním. „*Pojem dvanácti není ještě nikterak myšlen tím, že si pouze myslím ono spojení sedmi a pěti.*“²² Součet sedmi a pěti nijak není obsažen v pojmu dvanácti. To znamená, že pojem dvanáct nějak rozšiřuje to, co je řečeno v subjektu součtu sedmi a pěti, jde o soud syntetický. O tom, že součet těchto čísel je roven dvanácti se nijak nepotřebují přesvědčit experimentem, můžu tedy konstatovat aprioritu soudu. „*Zde tedy máme velké a osvědčené poznání, které má již teď obdivuhodný rozsah (...) a které se vyznačuje veskrze apodiktickou jistotou, takže nespočívá na zkušenostních základech, tudíž je čistým produktem rozumu, nadto ještě veskrze syntetickým.*“²³

Matematika a přírodověda jsou měřítkem pravdivého poznání, přičemž užívají

spor vyřešen bezesbytku, neboť aby byl smyslově recipovaný vjem rozeznán coby předmět, musí být zřetelně myšlen. Myšlení se tedy stává poslední a rozhodující instancí poznání. U Jasperse se jedná o tzv. zpředmětnění, o tom viz dále. *Immanuel Kant*. In.: CORETH, Emerich. SCHÖNDORF, Harald. *Filosofie 17. – 18. století*. Z německého originálu přeložil David Mik. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 311 s. ISBN 80-7182-119-5. Strana 195.

²² KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. Z německého originálu přeložil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1972. 229 s. Strana 35.

²³ KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. Z německého originálu přeložil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1972. 229 s. Strana 48.

syntetických apriorních soudů. Syntetické apriorní soudy, respektive odhalení možnosti takových soudů, se pak stává vodítkem pro odhalení možnosti této vědy samotné. Jak je možné poznání, které je názorné, předzkušnostní, a přitom nutně pravdivé? Jak vznikne nový poznatek, který nevychází se zkušenosti a přitom platí bezvýhradně? Nebo jinak: jak jsou možné matematika a přírodověda? Omezíme se opět na výklad v mezích poznání matematického.

„Kdyby naše poznání bylo nutně takové, že by před nás stavělo věci tak, jak jsou samy o sobě, nebylo by žádného názoru apriori, nýbrž každý názor by byl vždy empirický.“²⁴ Proč? Empirické poznání předpokládá přítomnost věci, kterou nazírám a na niž chci soudit. Samo nazírání však nestačí, neboť její vlastnosti nemohou bez uspořádání přejít do našeho vědomí. Jak nyní vysvětlit vztah představy předmětu, který ve své mysli chovám? Pokud připustíme, že představa věrně reprezentuje nazíraný předmět, přece jen musíme uznat, že v takovém případě se nejedná o poznání apriorního charakteru. „Je tedy jen jeden způsob, jak je možné, aby můj názor předcházel skutečnosti předmětu a byl poznáním apriori, když totiž neobsahuje nic jiného než formu smyslovosti, která v mém subjektu předchází všem skutečným dojmům, jimiž na mne předměty působí.“²⁵

Rozklíčování problému apriorního nazírání přináší Kantův všeobecně známý závěr: *nepoznáváme věci o sobě, tak jak samy o sobě jsou, ale pouze tak, jak se nám jeví, tj. tak jak jsme je schopni na základě apriorních forem nazírání schopni recipovat. Za formy smyslového nazírání, které jsou podmínkou recepce věci, považuje Kant prostor a čas. Musíme mít možnost vnímat věci v časoprostorovém zařazení. Charakteristikou apriori však je, že předchází veškeré zkušenosti, že tedy čas a prostor jsou dispozicemi, které nám sice toto zařazení umožňují, nicméně ve věcech samých nejsou obsaženy. „Jeho (Kantova – pozn. aut.) filosofie věnuje pozornost především zkoumání prostředků a možností poznání jevů světa. Předměty poznání jsou vlastně naším poznáním vytvářeny.“²⁶ Proto poznáváme pouhé fenomény, nikoli noumena – věci o sobě.*

²⁴ KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou.* Z německého originálu přeložil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1972. 229 s. Strana 49.

²⁵ KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou.* Z německého originálu přeložil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1972. 229 s. Strana 50.

²⁶ *Německá klasická filosofie, Kant, Fichte, Schelling, Hegel.* In.: STARK, Stanislav. *Filosofie 18. – 20. století.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 134 s. ISBN 978-80-7380-206-6. Strana 8.

Ty jsou zároveň nutnou podmínkou možnosti matematiky jako vědy a to jak aritmetiky, tak geometrie. „*Geometrie předpokládá čistý (tj. apriorní, pozn. aut.) prostor – nikoli empirický prostorový názor, protože ten by nemohl ve své jednotlivosti a nahodilosti nemohl nikdy zdůvodnit nutnou platnost geometrických zákonů.*“²⁷ Na druhé straně aritmetika vyžaduje „...čistě apriorní představu času, v jehož sledu tkví podmínka mnohosti či zmnožení, čísla a počitatelnosti.“²⁸ Matematika je možná tak, že se vztahuje k názoru prostoru a času, přičemž okruh jejího zájmu mohou tvořit pouze předměty zkušenosti tak, jak je umožněna apriorními formami smyslového nazírání. Matematika dosahuje obecně a nutně platných výsledků, avšak jen v dimenzi toho, co můžeme jako zkušenost nahlédnout.

Nestačí ale, aby byl předmět zkušenosti pouze smyslově akceptován. Apriorní formy prostoru pouze situují vjem předmětu do časoprostorových souřadnic. K takto uspořádanému vjemu musí přistoupit něco, co umožní, aby předmět *mohl být myšlen*. Tuto funkci má v Kantově transcendentální filosofii vyhrazeno rozvažování, které vjem pomocí tzv. kategorií uspořádává pod pojem a nakonec umožní soud ve slovní, tj. výrazové, myšlené podobě. „*Daný názor musí být zahrnut pod pojem (...), připojuje empirické uvědomění názoru k vědomí vůbec a zjednává tak empirickým soudům obecnou platnost.*“²⁹ Sféra čistého rozumu, kterou nazýváme rozvažováním, je polem, které umožňuje objektivní souzení o věcech. Definice, kterou jsme o věci schopni poskytnout v tom rozsahu, ve kterém je možno jej nazírat. Tedy opět jen jako pouhý jev.

Věci, které jsme schopni kategoriálně uchopit, jsou předměty možné zkušenosti, zpracované kategoriálním aparátem rozvažování. Na začátku jsme se však společně s Jasperem Kanta ptali, zdali je možná metafyzika jako věda. Metafyzika, jak bylo řečeno, je čistě předzkušenostním poznáním, stejně tak jako její pojmy, pojmy světa, duše a Boha. Je pak jasné, že kategoriální pojmy, které ve světě zkušenosti platí objektivně, jsou na zkušenosti a jejích možnostech *závislé* a nijak nemohou fungovat v případě tří vyjmenovaných idejí čistého rozumu, neboť pak by se projevila jejich spornost,

²⁷ CORETH, Emerich. SCHÖNDORF, Harald. *Filosofie 17. – 18. století*. Z německého originálu přeložil David Mik. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 311 s. ISBN 80-7182-119-5. Strana 193.

²⁸ CORETH, Emerich. SCHÖNDORF, Harald. *Filosofie 17. – 18. století*. Z německého originálu přeložil David Mik. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 311 s. ISBN 80-7182-119-5. Strana 193.

²⁹ KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. Z německého originálu přeložil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1972. 229 s.

antinomičnost. Závěr zní: *metafyzika jako věda možná není*, neboť pro ni nijak nemohou platit podmínky objektivní rozvažování a svým charakterem se v zásadě míjí s nároky, které jsou kladeny na matematiku a geometrii. Metafyzika může být pouze *spekulativního* rázu, neboť lidské vědomí nedisponuje prostředky, jak ideje čistého rozumu pojednávat s obecnou a nutnou platností³⁰, v podobě zákonitě platných poznatků. Jinak řečeno: ideje jako formy celkovosti člověka, světa a Boha nejsou dosažitelné z hlediska pouze určitým způsobem zachytitelného fenomenálního bytí. Sféra věcí o sobě je nám tak, jak je přítomna v oblasti idejí čistého rozumu, principiálně nepřístupna – filosofie se tak stává pouze epistemologií, nikoli však ontologií, protože oblast bytí o sobě leží za hranicemi lidského poznání.³¹

3.2. Vytyčování hranic vědy u Jaspersa.

Stručným výkladem předpokladů a možností lidského poznání v Kantově epistemologii jsme získali první z poukazů k *hranicím* mezi filosofií a vědou, o jejíž vytyčování Jaspersovi jde především. Filosofii podle Jaspersa nezajímá méně, než bytí o sobě, které však je rozvažujícímu myšlení zákonitě nepřístupno. Cokoli, co poznáváme, je pouhý *jev*, nikoli věc o sobě, natožpak jednota, která všechny věci o sobě zákládá jakožto původ jejich existence. Filosofie je pokusem projasňovat autenticitu, nikoli fenomenalitu věcí a nakonec i to, co věcem propůjčuje možnost být. Lze konstatovat, že Jaspers následuje Kantův agnosticismus, neboť ani pro něj není bytí samo z perspektivy lidských poznávacích možností postižitelné. Odstínění bytí jevu a věci o sobě je pro vědu nepřekonatelnou překážkou. V dosahu lidského myšlení se ocitá zkušenost, nikoli skutečnost. „*To, co je bytí, musí se nám v takovýchto formách zpředmětnit, stát se tudíž jevem, být pro nás tak, jak o něm víme, nebýt pro nás tak, jak je o sobě.*“³²

Zpředmětněním Jaspers nazývá proces mezi uspořádáním smyslového vjemu apriorními formami nazírání a jeho následné kategoriální zachycení v pojmech

³⁰ *Německá klasická filosofie, Kant, Fichte, Schelling, Hegel.* In.: STARK, Stanislav. *Filosofie 18. – 20. století.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 134 s. ISBN 978-80-7380-206-6. Strana 10.

³¹ *Německá klasická filosofie, Kant, Fichte, Schelling, Hegel.* In.: STARK, Stanislav. *Filosofie 18. – 20. století.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 134 s. ISBN 978-80-7380-206-6. Strana 8.

³² *Pojem filosofické víry.* In.: JASPERS, Karl. *Filosofická víra.* Z německého originálu přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. 1. vyd. Praha: Oikoymenth, 1994. 107 s. ISBN 80-85241-77-3. Strana 13.

rozvažování. Vše, co je možné vnímat, později myslet a uchopit řečí, musí absolvovat cestu tohoto procesu. Myšlené se stává z původní nezřetelnosti smyslového vjemu vlivem kategoriálního uspořádání jasně ohraničeným, tzn. zcela určitým bytím pro subjekt. Stává se objektem, předmětem.

3.2.1. Bytí v rozštěpení na subjekt a objekt.

Argument zpředmětnění bytí je vedle inspirace v Kantem stanovené dichotomii jevu a skutečnosti dalším prostředkem, jak jasněji vykreslit *dosah* možností lidského poznání. „V myšlení jako takovém tkví zlom, jenž v imanenci myšlení již nelze překonat, zlom mezi subjektem a objektem.“³³ Jaspers tento nepřekonatelný zlom označuje za prafenomén myslícího vědomí, který „...je pro nás tak samozřejmý, že sotva cítíme jeho hádankovitost, neboť se na něj vůbec nedotazujeme.“³⁴ V čem potom tento prafenomén spočívá?

Cokoli, co vnímáme nebo myslíme, je vždy něco *jiného*, než my. Vědomí je odlišné od předmětu, který je jím myšlen. Je něčím, na co jsme my jakožto subjekt, zaměřeni. Aby se předmět vůbec mohl předmětem stát, musí zde být přítomné něco, co jej předmětem učiní, co jej zpředmětní do podoby myslitelného. Zpředmětnění je podmíněno lidským subjektem, disponujícím apriorními formami nazírání a rozvažování. „*Neexistuje, řečeno se Schopenhauerem, objekt bez subjektu a subjekt bez objektu.*“³⁵ A naopak: není-li zde žádný objekt, subjekt sám sebe nemůže identifikovat jako subjekt, neboť zde *absentuje hranice* artikuluující rozdíl mezi jím a objektem, subjekt nemá, vůči čemu by se jako subjekt vymezil.

Nutno podotknout, že mluvíme-li o objektu, *nemáme* tím na mysli pouze rozlehlé předměty, které proti subjektu stojí fyzicky, jako věci fyzikálního světa. Předmětem jsou i myšlené předměty a pocity, které ve vědomí nějak uchopujeme. „*Objekty vnitřní zkušenosti patří stejně jako objekty vnější zkušenosti k souhrnu našeho objektivního světa*

³³ Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9.

³⁴ *Objímající*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 23.

³⁵ *Objímající*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 23.

zkušenosti“.³⁶

Subjekt nemá jinou možnost, než uchopovat od sebe odlišné, tj. ne-já, předmětným způsobem. Co není uchopeno předmětně, jako by bylo ničím, postrádá totiž *určitost* myšleného. Ve zpředměťujícím vztahu se projevuje to, co Jaspers nazývá rozštěpením na subjekt a objekt. Je nutné osvětlit, co Jaspers rozštěpením myslí.

Bytí samo je všezahrnující jednotou, nikoli předmětem, získaným interakcí nazírání a kategoriálního určování. Mluví-li Jaspers o rozštěpení, míní tak *nutné* rozparcelování bytí samého. Celkovost bytí nemůže být předmětně postižitelná, vyjevuje se však v tomto rozštěpení, ve vztahu subjektu a objektu. Bytí samo nemůže být ani subjektem, ani objektem. Subjekt uchopuje pouze určité bytí, nikoli bytí samo. Na druhé straně, bytí subjektu i objektu vystupuje ve zpředmětnění z bytí samého. „*To, co já jakožto bytí zakouším, je tudíž vždy v celku rozštěpení na subjekt a objekt, nikoli pouze na jedné straně.*“³⁷ Bytí se takto vyjevuje ve vztahu subjektu a objektu jako to, co subjekt i objekt zakládá, nikdy jej ale není možno s tímto vztahem ztotožnit. Bytí je nepřímě přístupné v jevu, vždy relativně, nikoli o sobě, v absolutní podobě. „Žalář“ subjektu a objektu je proto hranicí veškerého vědeckého poznání, neboť zájmem vědy mohou být právě jen regiony fenomenality. Poznání autenticity objektového bytí, tj. bytí o sobě a vcelku, je vědě odepřeno.

3.2.2. Fenomenalita subjektu.

Vztah subjektu a objektu je pak mezí i co se týká postižitelnosti autenticity samotného *subjektu*. Pojednání člověka jako „věci o sobě“ je nám díky nutnosti hranice předmětného myšlení zapovězeno. Pakliže chceme mluvit o člověku, tj. subjektu vědomí, můžeme tak činit opět jen v rovině poznání předmětů. „*Činíme-li sebe sama předmětem svého myšlení, stáváme se sami jakoby druhými a přitom jsme stále zde jako myslící Já, které myslí sebe sama, ale samo nemůže být přiměřeně myšleno jako objekt, neboť je*

³⁶ *Morální princip a svobodná vůle*. In.: ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Z německého originálu přeložil Karel Šprunk. 2. vyd. Praha: Academia, 1994. 296 s. ISBN 80-200-0917-5. Strana 45.

³⁷ *Obsahy filosofické víry*. In.: JASPERS, Karl. *Filosofická víra*. Z německého originálu přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1994. 107 s. ISBN 80-85241-77-3. Strana 21.

vždy předpokladem pro to, aby se něco mohlo objektem stát.³⁸ Při tázání se po subjektu, po sobě samých, se jako takoví uchopujeme předmětným způsobem, činíme ze sebe předmět, jenž je coby jev odlišný od ostatních předmětů. Neexistuje tedy způsob, jak se předmětným způsobem dobrat autenticity subjektu.

3.3. Metodologická omezenost vědy.

Ideou vědy je podle Jaspersa poskytnout konzistentní, jednotný obraz světa, který tak bude jakožto celek vědou zmapován v uzavírajícím se vědění. „Veškerá realita má vystoupit v obraze světa jakožto jediný, veskrze integrovaný svět, jakožto celek světa.“³⁹ Hlubší reflexe možnosti uskutečnění ideje všezahrnujícího a jednotícího vědeckého obrazu světa však přináší mnohé problémy.

Za prvé se odlišují předměty zájmu věd, tj. regiony jsoucna, kterými se ta která věda zabývá: „(...) systematické jednoty poznání, které vskutku tvoří úkol věd, se v mnohých ohledech zásadně liší svými kořeny.“⁴⁰ Jakmile je docíleno systematického poznání v případě jedné z oblastí, ukazuje se, že pokud bychom jej chtěli symbioticky začlenit do bezsporné soustavy s poznatky oblastí ostatních, narazíme na určitou mez. Tou je vzájemná *neredukovatelnost* jedné oblasti na jiné a přitom očividná závislost kvalitativně vyšších regionů jsoucna na kvalitativně nižších. Jaspers uvádí příklad: „...není možný život bez hmoty, ale je možná hmota bez života.“⁴¹ Podle Jaspersa neexistuje hledisko, které by mohlo vysvětlit právě kvalitativní rozdíly mezi regiony – absence tohoto sjednocení je důvodem, proč je možné vědecky pojednávat jen jednotlivé regiony, nikoli však systematicky uchopovat celek světa coby souhrn jeho regionálních částí. „Jeden celek světa, k němuž náleží všechny prozkoumatelné jednoty, není sám žádnou jednotou, která by mohla být podrobena jakési jedné všezahrnující teorii, a která by jakožto idea zkoumání mohla udávat směr.“⁴²

³⁸ *Objímající*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 23.

³⁹ *Svět*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 53.

⁴⁰ *Svět*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 54.

⁴¹ *Svět*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 54.

⁴² *Svět*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 54.

Za druhé, při vědeckém výzkumu jsme nuceni setrvat v rovině zkoumání jevu. K tomu však přistupuje další důležitý fakt. Určujícím nástrojem výzkumu je jeho metoda. Každá z metod je ovšem uchopení určité perspektivy, ze které bude bytí vykládáno. „Veškeré bytí pro nás je bytím vyloženým.“⁴³ V moci perspektivního výkladu je pak pouze relativní výsek celku. Pokud bychom chtěli metodicky postihnout svět jako celek, principiálně nekonečné bytí světa, museli bychom uchopit nekonečné množství metodických výkladů, případně nalézt metodu, která je univerzálně platná. Konečná perspektiva metody, tj. určitý jednotlivý výklad, nemůže postihnout bytí celku.

3.4. Nepředmětnost bytí o sobě a bytí Já.

Věda se pohybuje pouze v dimenzích předmětnosti. Stojí a padá s předmětným myšlením. Rozvažování poskytuje vědě rámeček kritické jistoty v bádání objektivovatelného. Věda se vyazuje nezpochybnitelným věděním získaným v tomto rámci. Bytí ovšem *není* žádným určitým předmětem a neexistuje způsob, jak bytí celku redukovat na předmět, ani skupinu předmětů. Wolfgang Röd charakterizuje: „*Při pojmovém určování, v myšlení nezúčastněného vědomí je bytí přetvořeno z všeobjímajícího Jednoho do pouhého předmětu, odlišného od jiných předmětů. Všechno předmětné myšlení je rozsuzování ve formě soudu, jeho živlem je dělení a rozlišování. Takovému myšlení se však skutečnost již předem představuje způsobem rozparcelovaným, rozděleným a roztržštěným.*“⁴⁴

Hranicí vědeckého poznání je *předmětnost* v obecném slova smyslu. Věda poznává v rozsahu rozvažování. Za tímto poznáním však nekončí možnost myšlení jako myšlení rozumového, tedy nikoli myšlení rozvažování. Kant byl toho mínění, že ač jsou ideje čistého rozumu předmětně nepostižitelné, jsou v lidském rozumu přítomny a z něj se ohlašují. Nabývají charakteru nutnosti, člověk *nemá možnost* nemyslet za vším částečným celkovost, nedělitelnou jednotu, tušenou v idejích čistého rozumu. Ideje mají pro lidský život regulativní funkci ve smyslu potřeby dosahovat vědomí jednoty a osmyslení věcí. Pro Jasperse hranice mezi vědou a filosofií leží v první řadě mezi předmětnou určeností

⁴³ Svět. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 55.

⁴⁴ THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 230.

jsoucná a předmětně nepostižitelnou, ale za předměty se ohlašující oblastí bytí samého, oblastí celkovosti a smyslu jednoty. V možnostech rozumu leží potenciál smysl a jednotu nikoli vědecky, nýbrž filosoficky pojednávat.

Jevová povaha bytí a jeho nutné zpředmětnění, nepřekročitelnost subjekt – objektového vztahu, metodologické omezení – to vše jsou ukazatele na hranici vědeckého poznání jevů, za kterou se ohlašuje něco jiného, dalšího. Něco, co nepodléhá žádnému zpředmětnění. Bude-li předmětné jakkoli absolutizováno a substituováno za nekonečné, bude se, jak Jaspers často zdůrazňuje, jednat o chybnou absolutizaci. Co je však toto jiné, bytí samo, jenž se za hranicí ohlašuje jakožto sféry bytí o sobě? Nejedná se ani o bytí subjektu, či bytí objektu. Toto celistvé, všezahrnující, nepředmětné, a jednotlivost absolutním způsobem přesahující bytí Jaspers nazývá objímajícím nebo transcendencí.

Je-li fenomenalita subjektu vědomí postižitelná pouze předmětným způsobem, musí mít i ona svou nepředmětnou stránku. Nepředmětnost, zakládající autenticitu subjektu, Jaspers nazve svobodou a existencí.

V příštích kapitolách se po tom, co jsme vymezili hranice předmětnosti, budeme filosoficky zabývat vnitřní strukturou objímajícího a jeho vztahem k bytí subjektu, tj. bytí Já, přičemž nemíneme způsoby fenomenálního bytí a nakonec ani vzájemný vztah nepředmětných dimenzí bytí Já a objímajícího jako bytí samého.

4. Objímající.

V předchozí kapitole jsme se snažili ukázat, jak se Jaspers vyrovnává s problémem vědeckého, předmětného myšlení. Poukázali jsme na roztržku mezi subjektem a objektem jako na základní fakt našeho myslícího bytí. Objímající bytí se nám v rozštěpení na subjekt a objekt nutně vyjevuje jako bytí částečné, relativní, neúplné. Po tom, co jsme prošli genezí rozštěpenosti bytí, se budeme snažit uchopit několikérý význam tohoto rozštěpení, a popsat jednotlivé dimenze bytí jakožto fenomenální způsoby bytí objímajícího, přičemž nemíneme jak subjektivní stránku věci, tak objektivní fenomenalitu objímajícího. Nakonec nám půjde o nepředmětné struktury samotné – o objímající jako ono samo a existenci.

4.1. Položení problému objímajícího.

Otázka po bytí podle Jasperse *zakládá* eminentně filosofické myšlení. Je otázkou, jíž se při poctivém filosofování nelze vyhnout, neboť *zakládá* autenticitu tohoto myšlení. Pouze z pokusů o myšlení bytí je možno chápat jednotlivé a relativní, chápat jsoucnost, kterému právě bytí propůjčuje jeho jsoucnost.

Úplné myšlení bytí však není z podstatných, výše uvedených příčin možné. Může se dít jen nepřímou. O bytí nelze vypovídat ve větách a vyznáních. Pokud se tak děje, je ve výpovědích stále potřeba rušit předmětný obsah, který jim z nutnosti dodává naše myšlení. Základní operaci, kterou se povznášíme nad všechno myšlené, nazývá Jaspers transcendování.

Transcendování je snahou o překročení veškerého jsoucnosti, aby bylo jako takové a vcelku vzaté získáno pro pochopení. Znamená úsilí o odpoutání se od všeho jednotlivého a částečného, které nikdy nemůže být bytím samým. Bytí není žádný předmět, který by bylo možno uchopit a jednomyslně o něm vypovídat. Obsahy vyzískané transcendováním nemají na základě epistemologických předpokladů subjektu nikdy nepopíratelně jistý a všeobecně platný obsah. Jinými slovy: *nejsou* nikdy výpověďmi, které by si mohly nárokovat status výpovědi vědecké. Nikdy se podle Jasperse nemůže jednat o odpovědi úplné, jednou provždy platné a naučitelné. *„Základní operace, jíž se myšlenkově povznášíme nad všechno myšlené, není snad tak složitá, ale přesto dost nezvyklá. Je to tím, že není poznáním nějakého nového předmětu, který pak lze uchopit, nýbrž že chce pomocí myšlení změnit naše vědomí bytí. (...) Proměňuje nám smysl předmětnosti tím, že v nás probouzí schopnost zaslechnout v jevu to, co opravdu jest.“*⁴⁵

Předmětná nezachytitelnost objímajícího bytí nutně generuje otázky: existuje vůbec bytí?; popřípadě: není bytí pouze výsledkem dodatečné myšlenkové abstrakce?; či: má základní myšlenková operace „transcendování“ vůbec nějaký smysl?

Jaspers své čtenáře ujišťuje o existenci objímajícího následujícími tezemi:⁴⁶

⁴⁵ *Objímající*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 24.

⁴⁶ *Objímající*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd.

Za prvé: Žádné, byť sebezákladnější a sebevětší jsoucno nelze považovat za bytí samo, jak tomu bylo v mnohých filosofiích minulosti. Neexistuje ani absolutní subjekt, ani absolutní objekt, které by bylo možno povýšit na úroveň totality Jednoho.

Za druhé: Rozštěpení bytí na subjekt a objekt nese vyšší smysl původní jednoty subjektu a objektu v bytí samém. Rozštěpení samo je nepřiměřeným zpředmětněním toho, co nejsme schopni předmětným způsobem nahlížet „zvnějšku“.

Za třetí: Vše, co se stává předmětem pro nás, vystupuje pro nás v něčem dalším, není vším. Jsoucno vystupuje v určitém horizontu. *„Ať přijdeme kamkoliv, horizont, zahrnující to, čeho jsme dosáhli, se posouvá dál a nutí nás vzdát se jakéhokoli konečného setrvání na místě. Nedosahujeme stanoviště, ze kterého by se dal přehlédnout uzavřený celek bytí, ani sledu stanovišť, ze kterých by se bytí, byť nepřímo, ukazovalo jako uzavřené.“*⁴⁷ To, že se daný horizont stále posouvá, Jaspersovou termonologií: je obehnut dalším horizontem, nastoluje otázku po tomto objímajícím. Bytí vůbec konečně není horizontem, ze kterého by bylo možno pokračovat dále k dalšímu či dalším horizontům. Je situováno jako na jedné straně mez možného myšlení, na straně druhé jako absolutní entita autentické skutečnosti, božství, záležitího ve sjednocení subjektu a objektu.

Předmětným myšlením lze objímající traktovat pouze v závislosti na jeho fenomenálním projevu. Je bezprostředně přítomno buď jako bytí subjektu, nebo jako bytí objektu. Tak se objímající člení na více způsobů bytí objímajícího – na bytí, jímž jsme my sami a na bytí samo jako fenomén.

Fenomenální bytí obého Jaspers nazývá bytím imanentním na základě toho, co je subjektu původně přítomné. Možnými sférami bytí subjektu, závisujícími na tom, co je subjektu původně přítomné, jsou: a) pouhé bytí, jímž jsem jakožto živá bytost zaměřen na své osvětí; b) vědomí vůbec neboli rozvažování, které jakožto myslící subjekt stojí proti předmětně uchopitelným věcem; c) duch jakožto oblast rozumového (zde ve smyslu kantovského Vernunft), tedy regulativního myšlení. Imanentním bytím objektu je pak svět jakožto nejzazší horizont předmětného chápání skutečnosti, jako idea celku složeného z jednotlivých jsoucích částí.

Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 22 – 24.

⁴⁷ *Obklopující*. In.: JASPERS, Karl. *Rozum a existencia*. Z německého originálu přeložila Patricia Elexová. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2003. 142 s. ISBN 80-7149-553-0. Strana 40.

Transcendentním, za předěly subjektu a objektu vycházejícím bytím je bytí samo, uvažované jako transcendence. Autentické, nepředmětné bytí subjektu pak Jaspers nazývá existencí.

4.2. Imanentní bytí.

Naším úkolem bude nyní osvětlit, jak Jaspers chápe jednotlivé způsoby imanentního bytí, tedy (v podobě subjektu) pouhé bytí, vědomí vůbec a ducha, a na druhé straně svět coby imanenci bytí samého.

4.2.1 Imanentní bytí subjektu. Pouhé bytí.

Pouhé bytí je objímající skutečností ve smyslu živoucího bytí Já. Podle Jasperse jsme bezprostředně určeni jako život.⁴⁸ Pouhým bytím má Jaspers na mysli biologickou, psychologickou a sociální jednotu, kterou je konkrétní osobnost.

Projevem pouhého bytí je *individualita* jednotlivce. Jedná se o zcela specifický způsob setkávání se světem, o specifické zkušenostní zakoušení, pociťování apod.: „*Jakožto živých bytostí, bytujících ve svém osvětí, se nás v něm týká to, co je názorně smyslově zakoušeno v zážitku a stává se skutečným jako přítomně dané, jež je nepřevoditelné na jakékoli všeobecné vědění.*“⁴⁹

„*Jako toto bytí máme zájem na zachování sebe sama, užívání života a potencování moci; zaměřujeme se k cílům a myslíme z hlediska racionálních účelů. Kde je člověk pouhé bytí, tam vládne bezohledná vitální vůle k žití. Chce jen sebe, neboť má zúžené zorné pole, jež ale dává vidět právě to, co ve světě zjednává moc, platnost a požitek.*“⁵⁰

⁴⁸ Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 242.

⁴⁹ *Objímající*. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 22 – 24

⁵⁰ Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 243.

Jako takové je pouhé bytí zkoumatelé vědami. Jejich metodologická rozmanitost však neumožňuje popis pouhého bytí jako objímající skutečnosti, navíc daný výsek dovolují popsat pouze předmětným způsobem: „*Realita vitálního momentu je předmětem vědeckého bádání – vždy v závislosti na příslušném hledisku – v oborech biologie, psychologie či sociologie. V něm je však vezdejší bytí (tj. pouhé bytí – pozn. aut.) uchopeno opět jen předmětně, tedy jako jev a povrch. Pouhé bytí jakožto objímající skutečnost, která je základem jevů, je naproti tomu pro vědu nedostupné.*“⁵¹

Pouhé bytí jako objímající je nám nedostupné ve vědách, nicméně je stále přítomné v zakoušení tohoto způsobu bytí. „*Ačkoli své pouhé bytí nikdy nepoznávám jako objímající, ale jen v určitých empirických podobách skutečnosti, jako je hmota, život, duše, které při poznávání nejsem schopen převést na jediný společný základ, přeci jsem v ustavičné přítomnosti tohoto pouhého bytí.*“⁵² Já je samo sobě jakožto procesualita života neustále přítomné.

4.2.2. Imanentní bytí subjektu. Vědomí vůbec.

Vymezením subjektového bytí jako pouhého bytí živočišného však určení subjektu přirozeně nekončí. Člověk je více než pouhý život, což se projevuje ve dvou dalších způsobech bytí, jímž jsme my: ve *vědomí vůbec* a povýtce v duchu.

Vědomí vůbec je tím, čím jsme jako jednotlivci navzájem *identičtí*. Jedná se o schopnost či možnost zmocňovat se předmětným způsobem okolo jsoucí reality. V pojmu vědomí vůbec opětovně narážíme na odkaz Kantovy kritiky transcendentálního vědomí, konkrétně na oblast rozvažování. Kategorie rozvažování jsou u Kanta dány každému jedinci totožným způsobem. Se samozřejmostí nutného je kategoriální aparát rozvažování užíván všemi jednotlivci stejně a proto v rámci možností transcendentálního vědomí dochází ke stejným výsledkům, ke stejnému obrazu reality a jejího hodnocení.

⁵¹ Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 243.

⁵² *Obklopujúce*. In.: JASPERS, Karl. *Rozum a existencia*. Z německého originálu přeložila Patricia Elexová. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2003. 142 s. ISBN 80-7149-553-0. Strana 43.

Vědomí vůbec tak zakládá veškerou možnou vědeckou zkušenost. V rámci noetické kapacity subjektu je polem zrodu nepopíratelně jistých a všeobecně platných poznatků. Tato půda, z níž vyrůstají jisté poznatky je však samozřejmě omezena aparátem vnímání, který subjektu nedovoluje vnímat nic jiného, než předměty možné zkušenosti v prostoru a čase: „Vědomím vůbec se míní já jakožto vykonavatel nutných a všeobecných poznatků, tedy subjekt obecných forem nazírání a myšlení, jež předcházejí každé předmětné zkušenosti jakožto podmínky možnosti.“⁵³

Ani vědomí vůbec nám však není přítomné jako objímající. Jeho živlem je zpředmětňování, ale samo sebe nemůže postihnout předmětným způsobem, neboť je předpokladem proto, aby se něco mohlo předmětem stát. S vědomím vůbec se podobně jako s pouhým bytím lze setkat ve výkonu myšlení, v „uzákoňování“ nepodmíněné jistých a formálně správných závěrů.

4.2.3. Imanentní bytí subjektu. Duch.

Dalším způsobem, jakým je subjekt objímajícím, je *duch*. Duch je souborem *regulativních idejí*, které vše jednotlivě jsoucím uvádějí do souvislosti. Jako takový je děním, které se snaží o nalézání jednotících hledisek poznatků získaných činností rozvažování, vědomí vůbec.

Duchovní život je životem idejí a to jak teoretických (idea světa, duše, života, Boha), tak praktických.⁵⁴ Tyto ideje jsou jakýmsi nedosažitelnými vzory, které veškeré poznatky, pocitované skutečnosti apod. uvádějí do vzájemných souvztažností celkového smyslu: „V těchto idejích duch shrnuje do obsáhlé jednoty skutečnost danou je fragmentárně a skrze jevové aspekty.já jako duch vykládá skutečnost, jak je mu dána včetně své vlastní skutečnosti ve světle idejí.“⁵⁵

⁵³ Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence* .Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenth, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 243.

⁵⁴ *Pojem filosofické víry*. In.: JASPERS, Karl. *Filosofická víra*. Z německého originálu přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. 1. vyd. Praha: Oikoymenth, 1994. 107 s. ISBN 80-85241-77-3. Strana 16.

⁵⁵ Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence* .Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd.

Činnost ducha je ze své podstaty nezavršitelná stejně, jako jsou nezavršitelné ideje, které podmiňují aktivitu ducha. I zde Jaspers navazuje na Kanta a jeho ideje čistého rozumu. Ideje čistého rozumu jsou rozvažování nedostupné, nelze je postihovat předmětným způsobem. Jsou jakýmsi „pojivem“ imperativního charakteru – úsilím ducha o dosažení v nekonečnu ležících definic idejí rozumu, sloužících k objasnění světa jako celku, duše a Boha. *„Jakožto duch jsem pln idejí, jimiž zachycuji ideu, jež ke mně přichází. To, co se v rozvažování štěpí, je stále udržováno pohromadě a stává se duchovním pohybem. Kde mizí ideje, tam svět kolabuje do nekonečnosti rozptýlených předmětů.“*⁵⁶ Objímající skutečnost ducha je ze své bytostné charakteristiky pro předmětné poznání ve své celistvosti nedostupná.

4.2.4. Imanentní bytí objektu. Svět.

Jediným způsobem bytí, kterým je objektivováno bytí samo, je horizont svět. V následujícím se budeme snažit ukázat, že Jaspers chápe svět nejen jako antropologickou realitu, ale také jako svět, který nás obklopuje jakožto přirozenost přírody. Ve svém tázání se dotkneme hranice možného poznání světa, jejichž hledání je pro Jaspersovo filosofování příznačné. Ukážeme, že ani svět jako horizont vší předmětnosti nelze uchopit jako celek, že tento je nám ve své celkovosti radikálně nepřístupný.

Jaspers na začátku své přednášky na téma „Svět“ obecně svět vymezuje jako spíše antropologickou realitu. *„Realitou nazýváme to, co je nám v každodenním jednání přítomné, co je v zacházení s věcmi, s živými bytostmi a lidmi překážkou, nebo se stává látkou.“*⁵⁷ Z kontextu se však zdá být zřejmým, že Jaspers do reality zařazuje i svět přírodní, tj. svět, který není dílem lidské invence a lidského zhotovování, svět, který vzchází sám od sebe. Realita je podstatnou syntézou antropologického a přírodního momentu.

Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 243.

⁵⁶ *Pojem filosofické víry.* In.: JASPERS, Karl. *Filosofická víra.* Z německého originálu přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1994. 107 s. ISBN 80-85241-77-3. Strana 17.

⁵⁷ *Svět.* In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie.* Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 53.

Z jiného úhlu pohledu charakterizuje horizont světa Wolfgang Röd: „Svět jako způsob objímajícího známe jako onu skutečnost, do které jsme vždy včlenění se svými životními vztahy. Svět je to, co umožňuje naše vezdejší bytí, co nás nese, do čeho jsme pohrouženi. Svět je ale také to, co na nás doléhá a klade před nás výzvy, co je nám cizí jako ne-já, co nás zasahuje a předkládá hádanky.“⁵⁸

Realita zde vystupuje jako to, co je světem obyčejně žitým, světem pobytu, ale také jako to, co nás zároveň nutí k dotazování a reflexi; co nás nutí k aktivitě, boji o pobývání; co nás, jakožto ne-poslední skutečnost podněcuje ve směřování k bytí samému. Jen ze světa můžeme vědět o bytí: imanence světa není pociťována jako to poslední.

Realita světa, s níž jsme neoddělitelně spojeni, je objasňována vědeckým poznáním. Poznání reality je na jedné straně zaměřeno prakticky a instrumentálně: člověk poznává, aby svět mohl ovládat. Příroda se má stát spolehlivou prostřednictvím techniky. Věda má však ve zkušenosti zvládnutí životních překážek jen jeden ze svých zdrojů. Na straně druhé je tu podle Jaspersa hlubší zdroj potřeby poznání. Člověk chce vědět, co skutečně jest a to podle Jaspersa nezávisle na jakémkoli praktickém či utilitárním zájmu.⁵⁹ Jaspers respektuje kontemplativní (contemplatio – nahlížet) ideál a vztahuje jej i na oblast vědy.

„Vědění je vědecké metodou, systematickou jednotou všeho právě věděného, tj. postupem od rozptýlené rozmanitosti k principům, v nichž nalézá souvislost.“⁶⁰

Odvěkou potřebou člověka je potřeba ujištění se celkem. Člověk provozuje vědu: zdá se, že věda může poskytnout ucelený obraz světa, ve kterém by svět vystoupil jako celek. Realita bytí světa by v ideálním případě měla vystoupit jako systematická jednota vědeckých poznatků, postihujících totalitu tohoto celku. Jako jednota logické a faktické koherence. V následujícím se zaměříme na klíčovou Jaspersovu argumentaci proti

⁵⁸ Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9.

⁵⁹ Svět. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 53.

⁶⁰ Svět. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 53.

možnosti sestavení vědeckého obrazu světa, čili: zaměříme se na to, co lze či nelze o světě vědět předmětným způsobem, jež jediný náleží vědám.

Kritická reflexe vědy vede ve svých zjištěních k závěru, že všezahrnující vědecký obraz světa není možný.

Za prvé: Odborná věda zkoumá vždy nějaký specifický výsek z reality: nějakou omezenou množinu předmětů. Každá odborná věda má svůj specifický metodologický aparát. Čili: má jen omezený počet možných přístupů ke svému předmětu. Realita ve vědě nevystupuje ve své samodanosti, ale jako předmět, který je uchopen pouze perspektivně, nikoli jako celek. Věda nabízí jen perspektivní průhledy k tomu, co realita je, proto si nemůže nárokovat poznání světa jako celku: Tedy nemůže poskytnout ucelenost obrazu světa.

Za druhé: Odlišnost metodologického aparátu, panující v rámci věd, je fundamentem faktu, že tyto jsou postaveny na zcela odlišné základy. Avšak v realitě samé se sebou jednotlivé předmětné oblasti (zkoumané vědami) reality souvisejí. Vědy však nemohou najít způsob, jak definovat tuto souvislost. To by totiž znamenalo převést všechny vědy na jeden metodologický základ, což je v praxi nemožné; nebo by musela být nalezena jedna všezahrnující teorie či metoda, které by dovolily definovat svět jako celek. Obraz světa coby souhrn poznatků všech věd je podle Jasperse neproveditelným úkolem. Neexistuje obraz světa, jen systematické jednoty jednotlivých věd. *Obrazy světa jsou vždy partikulární světy poznání, chybně absolutizované jako bytí světa vůbec. Z různých základních idejí zkoumání vyrůstají pokaždé zvláštní perspektivy. Každý obraz světa je výřezem ze světa; svět se nestává obrazem.*⁶¹

Za třetí: Veškeré poznávání je pouze výklad, je interpretace reality na základě zvolených postupů. Výklad, který je všezahrnující, není možné podat na základě charakteru lidského poznání jako konečného a samo sebou omezeného: poznáváme jen prostoru a čase, myslíme prostřednictvím kategorií. Svět postižený výkladem je pouze uchopením jedné či několika, rozhodně však nikoli všech výkladových možností najednou. V žádném výkladu se svět nestává obrazem, tedy předmětem, o kterém by bylo možno říci, že jej prohlížíme ve všech jeho aspektech, tzn. jak celkovost jednoty.

„Svět jako objímající je vždy mnohem více a vždy i cosi bytostnějšího, než to, co může poznat věda a to ze dvou důvodů: Za prvé proto, že neexistuje nějaká věda vůbec, nýbrž pouze jednotlivé vědy a v jejich rámci zase speciální obory, které přistupují ke

⁶¹ Svět. In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenth, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 54.

skutečností se svými specifickými strategiemi a metodami. Vědecké přibližování získává taky vždy jen výseky z celku světa, a i ty jen v perspektivním podání a odstínění.“ Za druhé proto, že předmět vědeckého poznání je vždy, jak připomíná, konstrukt.⁶² „Svět v celku není předmět, nýbrž idea. To, co poznáváme, je ve světě, nikdy ne svět.“⁶³

Jaspers nekonstatuje pouze omezenost vědeckého poznání, ale také poukazuje na jeho přínos filosofickému myšlení. Vášní předmětného poznávání je podle Jasperse dospět svým vědění až na hranici, kde se jasnému vědění otevírá prostor nevědění. Nevědění pak nás upomíná na to, co je více než pouhý předmět, co předmět transcenduje - na bytí samo. Naplněné nevědění je nenahraditelným zdrojem vědomí bytí.⁶⁴

5. Existence a transcendence.

Vrcholnými entitami Jaspersovy filosofie jsou na jedné straně existence, na druhé straně bytí samo, transcendence. Naznačili jsem několik horizontů imanentního bytí: budeme se snažit ukázat, že tyto horizonty nejsou existencí pociťovány jako to poslední. Že je tu bytostná potřeba pobytu vykračovat za sebe sama, překračovat v transcendování veškerou předmětnost a vnitřní nenaplněnost existence v pouhém pobytu. Zastavíme se u motivů vykročení pobytu k existenci v mezních situacích, neuspokojení a komunikaci. Pokusíme se naznačit, jaký je vztah existence a transcendence, jakou má povahu a jak se uskutečňuje. Zmíníme se o tom, co znamená filosofická víra a filosoficky věřit.

5.1. Motivы existence.

Existence u Jasperse není přirozeně danou věcí: nečím, co by takřka splývalo s pobytím. Člověk v Jaspersově podání je možnou, nikoli nutnou existencí. O existenci, o

⁶² *Karl Jaspers.* In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 240.

⁶³ *Pojem filosofické víry.* In.: JASPERS, Karl. *Filosofická víra.* Z německého originálu přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1994. 107 s. ISBN 80-85241-77-3. Strana 15.

⁶⁴ *Svět.* In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie.* Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 55.

svébytí, bytí sebou samým musí každý jednatlivec, usilující o existenci, svést nejednoduchý, v nitru individua se odehrávající zápas. Motivy takového zápasu o existenci jsou u Jaspersa tři typy situací, které v životě myslící a jednající osobnosti nastávají. Tou první je neuspokojení v pouhém bytí pobytu, druhou je mezní situace a nakonec třetí je komunikace.

5.1.1. Motivy existence. Neuspokojení v pouhém bytí.

Když Jaspers mluví o pouhém bytí, o pobytu, myslí tím především život v rámci vitálního žití v interakci s rozvažováním. Pouhé bytí je charakterizováno svou praktickou orientací na zacházení s věcmi (nebo živými bytostmi). Kritická reflexe existenciálního myslitele ale ukazuje, že pobyt nemůže být subjektem vnímán jako to poslední. Člověk se u Jaspersa stává člověkem až v momentě, kdy se začíná vzdalovat svému pobytu. Tehdy má pobyt dvě možnosti: setrvat v imanenci pouhého bytí, tzn. setrvat v neuspokojení, nebo se začít prolamovat k existenci.

V pobytu máme sklon chovat se neproblematicky a nepolemicky. Respektujeme, ba ztělesňujeme řád denních prací a prázdné zábavy. Přijímáme nastolený řád a stáváme se jeho komponentou. Jsme součástkami ohromného „stroje lidského světa“. Přes toto přijetí máme ale čas od času pocit prázdnoty uprostřed plného života. To jsou chvíle, kdy se v nás ozývá neuspokojení z pouhého pobývání. Vnější řád našeho života nám pojednou připadá nedostačující. Nastává krize, ve které jsme nuceni dotazovat se na vlastní identitu. Zakoušíme absenci smyslu.

Pobývání je tak spojeno s neuspokojeností. Této se snaží uniknout. Milan Sobotka cituje Jaspersův výrok o motivu neuspokojení: *„Neuspokojení, které mne přepadá, když teoreticky či prakticky nechám dojít k tomu, aby mi pobývání bylo vším, je negativní původ, který mne nechá pocítit v odstínění existence od pobývání ve světě pravdu tohoto odstínění. Protože svět v sobě není pro žádné poznání uzavřen, protože žádné správné uspořádání pobývání není možné jako definitivní a protože není patrný žádný absolutní konečný účel ve světě jako jeden pro všechny, musí být neuspokojení o to rozhodnější, čím jasnější je mé vědění a čím poctivější je smysl mého jednání.“*⁶⁵

⁶⁵ Jaspers v roce 1931. In.: JASPERS, Karl. *Duchovní situace doby*. Z německého originálu přeložil Milan Váňa. Úvodní studií opatřil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 192 s. ISBN 978-80-200-1646-1.

Ten, kdo takto zakouší neuspokojení v pobývání, si je vědom, že smysl sebe sama, uspokojení a naplnění nemůže hledat v okruhu pobytu samotného. Pobyt musí být transcendován k možné existenci. Neuspokojení je překonáno již tázáním po tom, co je základem smyslu reality. Tedy po tom, co je u Jasperse tím, co zároveň dává existenci smysl. Smysl existenci pak propůjčuje transcedence, ke které se pobyt v krizi vlastní identity vztahuje. Neuspokojení v pobytu je, jak jsme ukázali, zásadním motivem směřování z imanentního bytí k bytí transcendentnímu.

5.1.2. Motivy existence. Mezní situace.

Připomeňme nyní to, o čem jsme se krátce zmínili již v první kapitole: náš běžný život znamená neustávající bytí v situacích. V nějaké situaci jsme vždy. Většinu běžných situací, na které v okruhu svého pobývání narážíme, jsem schopni zvládnout. Reagujeme plánováním a manipulací s věcmi. Situaci často zvládáme ke svému prospěchu. Podstatné pro náš výklad je toto: běžná situace, situace každodenního života, je pro nás vždy nějak ovladatelná, můžeme ji změnit.

„Člověk jako konečná a dějinná bytost se vždy nalézá v určité situaci. Zakouší-li tuto situaci jako znepokojivou, stísnující, anebo dokonce jako nebezpečnou, bude se snažit ji změnit. Patříčnými zásahy je schopen svou situaci ovlivňovat, přetvářet ji podle svých zájmů, situaci se vymknout a octnout se v jiné. Situace v tomto smyslu tedy podléhají lidskému působení, jsou dostupné pro účelově orientované plánování a kalkulování.“⁶⁶

Běžná situace je momentem té formy lidského života, který sám sebe neproblematicky přijímá. Tato situace je signifikantní tím, že v sobě nechová reflexi hlubšího smyslu bytí a lidského bytí. Běžná situace je účelovou reakcí na to, co přichází a zase mizí. V ní implikovaný postoj pobytu je postojem nezúčastněným, tj. nezajímavým na lidském bytí a možné existenci. Je situací každodennosti, která si neuvědomuje jistá omezení, která jsou životu vlastní.

I v běžné situaci - resp. při procitnutí pobytu a reflexi této situace - se však tyčí

⁶⁶ Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 240.

ukazatel, který zakazuje vnímat běžnou situaci života jako tu poslední. Kritická reflexe ukazuje, že jsou zde situace, které se od charakteristik běžné situace zásadně liší. Jedná se o tzv. mezní či hraniční situace.

Základním rysem mezních situací – zde lze hlavně spatřit jejich odlišnost od situací běžných – je jejich nezvratnost. Bytností mezních situací je jejich nezvratnost, nutnost, neměnnost. Do mezní situace je člověk vržen, ať chce, či ne. Mezní situace odkazuje reflektující vědomí k hlubokému uvědomění radikální omezenosti lidského bytí. Mezní situace tvoří základní rámec lidského bytí: nutnost boje o pobyt, nevyhnutelné zaplétání se do viny nejen za současný stav světa, nutnost utrpení, prožívaného ve světě a nakonec smrt individua a jeho bližních jsou stálými mezemi, na kterých jakýkoli pokus o zvládnutí mezní situace troskotá. I když se mění okamžité projevy mezních situací, zůstává jejich faktická jsoucnost stálou mezí lidského bytí. Ladislav Hejdánek charakterizuje: *„Mezními jsou takové situace proto, že nepřicházejí a neodcházejí, že se vlastně vůbec neproměňují, jenom vyjevují nebo zapadají, skrývají se. Nejsou přehlédnutelné, v životě vlastně nevidíme nic jiného, než je. Jsou jakoby zdí, na niž narážíme a u níž se hroutíme, nemůžeme je změnit, jen vyjasňovat, aniž bychom je mohli vysvětlit či odvodit z něčeho jiného. Meze, hranice pak znamenají: existuje ještě něco jiného, ale zároveň: toto není pro vědomí tu jako Dasein, tubytí, pobývání.“⁶⁷*

Důležité je, že vědomí mezní situace je podle Jasperse podnětem k uchopení možné existence. Nebo jinak: na mezní situaci můžeme reagovat jen dvojnásobem: buď si ji můžeme zastříť, zavřít před ní oči a prostě žít. Nakonec jsme mezní situací pouze přemoženi, neboť kupříkladu naše smrt nastane s neodvratností. Nebo v uvědomění mezní situace uchopíme sebe sama s vědomím, že náš pobyt je něčím, co je podmíněno něčím jiným. Něčím, co zakládá možnost lidského bytí na vyšší úrovni: co zakládá možnost i skutečnost autenticity existence. Postoj k mezní situaci určuje to, čím se člověk stane: zdali se sám sebe vzdá, nebo sám sebe uchopí v opětovném sebenalezení tváří v tvář fakticitě mezní situace: *„Teprve ze setkání s mezní situací, resp. ve srážce s ní se uskutečňuje existence, ale odtud je také vrženo světlo na celou skutečnost, na svět, jeho nespolehlivost, rozpornost, svár, problematičnost. Se světem je něco zásadního v nepořádku... Kdo se domnívá, že jeho svět nebo vůbec svět je v pořádku, žije*

⁶⁷ *Jaspers jako filosof.* In.: HEJDÁNEK, Ladislav. *Setkání a odstup.* 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2010. 335 s. ISBN 978-80-7298-120-5. Strana 155.

*v propastném bludu a ztrácí, promarňuje svou existenci a sám sebe.*⁶⁸

Stanislav Stark definuje setkání s mezní situací jako vědomí přesahu pobytu do existence a transcendence: „*Onen přesah si uvědomujeme tehdy, když se ocitáme v mezní situaci, to znamená tehdy, kdy je nějakým způsobem naše existence ohrožena, kdy se ocitáme na jejím okraji, na hraně vedoucí k nicotě. Tam jsme dle Jasperse nuceni si uvědomit, že je zde i cosi více, než jsem my, než je naše pobývání ve světě.*“⁶⁹

Mezní situace u Jasperse odkazuje k zásadní podmíněnosti pobytu transcendencí. Mezní situace ukazuje, že pobyt není determinován pouze sebou samým a světem, který jej obklopuje. Kdyby tomu tak bylo, byl by lidský život zcela určen světem a jeho zákonitostmi; na druhé straně by šlo o výlučnou determinaci pobytu rozvažováním. Mezní situace ale ukazuje možnost svobodného rozhodnutí o sobě samém, jež se odehrává na rozhraní: buď pouhý pobyt v nenaplněnosti a zoufalství, nebo volba uchopení svébytlí a opětovné sebenalezení v existenci. „*V mezních situacích se ukazuje nicota, nebo je pocíťováno to, co je navzdory veškeré pomíjivosti bytí světa autentické.*“⁷⁰

Gerd Haeffner charakterizuje mezní situaci s ohledem na prostor, který se otevírá při jejím uchopení existencí: „*Tímto slovem označuje Jaspers místo, na kterém naráží praktický lidský potenciál k řešení situací na nepřekonatelnou zeď; je to nevyhnutelnost smrti, utrpení, viny atd. Kdo se postaví této nutnosti, jež znicotňuje všechno naše běžné rozumění a zvládání situací, může propadnout zoufalství, anebo odkrýt dosud skrytou dimenzi, z níž může žít a výslovně existovat svoboda. Tuto dimenzi nazývá Jaspers „transcendence“, protože přesahuje všechny ostatní možné horizonty.*“⁷¹

⁶⁸ *Jaspers jako filosof.* In.: HEJDÁNEK, Ladislav. *Setkání a odstup.* 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2010. 335 s. ISBN 978-80-7298-120-5. Strana 155 – 156.

⁶⁹ *Jaspers, Heidegger: filosofie lidské existence a lidského bytí.* In.: STARK, Stanislav. *Filosofie člověka v historickém kontextu.* 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2008. ISBN 978-80-7043-711-7. Strana 86.

⁷⁰ *Původ filosofie.* In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie.* Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 19.

⁷¹ *Karl Jaspers.* In.: CORETH, Emerich. EHLEN, Peter. HAEFFNER, Gerd. RICKEN, Friedo. *Filosofie 20. století.* Z německého originálu přeložil David Mik. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2006. 256 s. ISBN 80-7182-209-4. Strana 51.

Wolfgang Röd cituje Jaspersova slova o souvislosti mezi mezní situací a existencí: „Na hraniční situace tedy reagujeme smysluplně nikoli plánováním a kalkulováním, abychom je překonali, nýbrž docela jinou aktivitou, totiž pohybem nastávání možné existence v nás; stáváme se sebou, jestliže vstupujeme do hraničních situací s otevřenými očima. Jako skutečnost je může pocítit pouze existence, vědění o nich ví pouze vnějším způsobem. Zakoušet hraniční situace a existovat je totéž.“⁷²

5.1.3. Motivy existence. Komunikace.

Jaspers je přesvědčen o tom, že existence není možné dosáhnout v osamělosti. Existence podle něj začíná také v interakci jednotlivce s jinými individui. Motivy neuspokojení v pouhém pobývání a mezní situace jsou sice velice podstatné, ale nejsou vším. Existence má svůj pramen také v komunikaci.

Jaspers rozlišuje běžnou komunikaci a komunikaci na úrovni existence. Běžná komunikace je dána tím, že jednotlivci, kteří se na ní podílejí, nejsou jeden na druhém niterně interesováni. Běžná komunikace je ztělesněním pouhého věcného porozumění v rámci pobytu, nikoli porozumění existence s existencí. Běžná komunikace není pokusem překonat nesmírnou vzdálenost mezi jednotlivci, danou unikátní vnitřní skladbou každého pobytu. Je sdělováním pravdy přístupné rozvažování a nikoli sdílením existence. Od pravé, existenciální komunikace se běžná komunikace liší také tím, že nedokáže sdělit to, co je svým obsahem pravdivé ve smyslu hlubší pravdy bytí.

Doménou běžné komunikace je v obecném slova smyslu pravda jako instrument zacházení s věcmi. Naproti tomu jde autentické komunikaci o nahlíživé a následně interesující se uchopování věcí a živých bytostí. Autentická komunikace je za imanenci vycházející, transcendující nahlížení a následné sdílení toho, co bylo v transcendování dosaženo.

„Komunikace nikoli mezi rozumem a rozumem, mezi duchem a duchem, nýbrž mezi existencí a existencí užívá všech neosobních obsahů a platností pouze jakožto

⁷² Karl Jaspers. In.: THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9. Strana 249.

*prostředku. Ospravedlňování a útoky pak nejsou prostředky k získání moci, nýbrž přiblížení se jednoho k druhému. Boj je veden láskyplně a každý v něm druhému odevzdává všechny své zbraně. Jistota autentického bytí je pouze v té komunikaci, v níž spolu stojí svoboda se svobodou proti sobě upřímně, v níž veškeré zacházení s druhým je pouze předstupněm, avšak v tom rozhodujícím se vždy vzájemně požaduje jít ke kořenům věci. Teprve v komunikaci se uskutečňuje každá jiná pravda, jenom v ní jsem sám sebou, nejen tím, že pouze žiji, nýbrž že žiji plně.*⁷³

Existence je podmíněna svou vůlí k autentické komunikaci a k pravdě bytí. Tato komunikace se vyznačuje bezpodmínečnou otevřeností vůči druhému. Oba komunikující usilují o pravdivost ve vztahu k sobě samým, ve vztahu k druhým, ke světu.

Nakonec je celá komunikace podmiňována vůlí komunikujících k bytí samému, v jehož světle se podle Jasperse má autentická komunikace odehrávat. Stanislav Stark konstatuje, že podle Jasperse člověk je bytostí, která v komunikaci nalézá spojení s druhými, ověřuje si své poznatky o transcendenci a zjišťuje přitom vlastní existenciální situaci.⁷⁴

5.2. Existence ve vztahu k transcenci.

V předchozím jsme se snažili uchopit tři typy situací pobytu, které tento pobyt upozorňují na možnost existence. Jsou to momenty lidského života, v nichž je člověk odkazován na něco, co leží za hranicemi pobytu. Existence se u Jasperse uskutečňuje jen na základě určitého vztahu, a sice vztahu k transcendentnímu základu bytí. Nejnaléhavěji tento vztah vystupuje v mezních situacích, kdy má být původním pobyt osvědčena připravenost k převzetí existence. Tváří v tvář mezní situaci má pobyt osvědčit svou odhodlanost k existování. Jedná se o vyslyšení nároku, který se klade na existenci transcenci. V takovém případě se jedná o tzv. nepodmíněné jednání. Hlubší připraveností a nasloucháním transcenci je pak vztah filosofické víry: existenciální připravenosti.

⁷³ *Původ filosofie.* In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie.* Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenth, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4.

⁷⁴ *Vznik existencialismu. Německý existencialismus, Jaspers, Heidegger.* In.: STARK, Stanislav. *Filosofie 18. – 20. století.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 134 s. ISBN 978-80-7380-206-6.

5.2.1. *Nepodmíněný požadavek.*

Nepodmíněné jednání je nyní třeba osvětlit v protikladu jednání podmíněného. Podmíněné jednání je podmíněným proto, že je dáno vždy nějakým konečným zájmem pobytu. Jedná se o neproblematické vztahování se k životním potřebám a zájmům. Cílem je užitek, udržující naše vitální bytí. Na podmíněné jednání je v souhlasu s Jaspersem možno pohlížet jako na existenci vzdálené, pouhou potřebou podmíněné jednání, které postrádá existenciální obsah. Dalším rysem podmíněného jednání je, že toto jednání je podmíněno něčím jiným, než je samotná osobnost toho, který toto jednání vykonává. Podmíněné jednání se tak zásadně míjí s nárokem bytí sebou samým, který vznáší možná existence. Podmíněné jednání se děje v souladu s tím, co k individuu přistupuje zvenčí, co není v plné míře jeho vlastním rozhodnutím. „*Nepodmíněný požadavek ke mně přistupuje jako požadavek mého autentického bytí vznášený na mé pouhé bytí.*“⁷⁵ Podstatné nyní je, odkud se ozývající se nepodmíněnost bere.

Nepodmíněnost nelze poznat v běžné situaci. Možné setkání s ní nastává až ve vzruchu existence při pohledu na mezní situaci. Situace, které možná existence čelí, je situací, která vyžaduje rozhodnutí, jež zakládá to, zda bude existence ve svém vzepětí uskutečněna nebo promarněna. Tento nárok je dán tím, co zakládá mezní situaci, na čem běžný pobyt nutně troskotá. Nepodmíněný nárok je nárokem transcendence, vznášený na pobyt. Potřeba rozhodnutí je tedy místem, odkud vychází nepodmíněné rozhodnutí. Jedná se o rozhodnutí na hranici „buď – anebo“. Existence může být v rámci rozhodnutí promarněna, nebo získána: jiná možnost pro rozhodující se pobyt neexistuje. „*Nepodmíněné rozhoduje, v čem vposled spočívá život člověka, zda má váhu, nebo zda je nicotný.*“⁷⁶

Nepodmíněný nárok vyžadující rozhodnutí pro nebo proti existenci je ozvěnou transcendence. Transcendence je tím, čím je dána možná nepodmíněnost rozhodnutí jednotlivce. Dokud své pohnutky pro jednání dokážeme zdůvodnit předmětným způsobem, nacházíme se v oblasti jednání podmíněného. Nepodmíněné jednání je uskutečňování vztahu existence a transcendence. Vyslyšení nepodmíněného nároku není předmětně

⁷⁵ *Nepodmíněný požadavek.* In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie.* Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 40.

⁷⁶ *Nepodmíněný požadavek.* In.: JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie.* Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4. Strana 41.

zdůvodnitelné, neboť mu náleží zcela jiná dimenze, než je vtaž pobytu k předmětnému bytí.

Nepodmíněné jednání se tak nezakládá na vyslovitelném důvodu. Vychází z nejhlubšího nitra existence, která se již nerozhoduje na základě schématu účel – prostředek. Je to rozhodnutí, které se děje za přítomnosti hlubokého vědomí transcendence. V krajním případě takové rozhodnutí může vést až ke ztrátě vitálního bytí, které chce za standardních okolností především zůstat a žít. Je to rozhodnutí, ve kterém není existence orientována sebou samou a svým chtěním: existence si je vědoma, že její rozhodnutí je z hloubky podmíněno, tedy že sama je podmíněna.

Nepodmíněné jednání je protínáním se časové existence a nečasového, věčného bytí. Je uskutečněním původně časového charakteru základu existence v kontaktu s božským, nečasovým základem. Tento božský základ pak existenci propůjčuje její pravou samodanost – její svébytí. Nepodmíněné jednání je uskutečněním možnosti existence pro jednotlivce. Po jeho vykonání, nedojde-li ovšem ke ztracení bytí, si je podle Jasperse jedinec jist: toto jsem skutečně já sám, tady se rozhodovalo o mně samém.

Existence se tedy původně rozhoduje z horizontu času. Z tohoto časového horizontu se za vyslyšení nepodmíněného nároku vztahuje k nečasovému bytí. Rozhodnutí je záležitostí skoku z dimenze času do dimenze ne-časového bytí. Konání existence na základě nepodmíněného jednání je určeno a vymezeno momentem rozhodnutí pro absolutno. Jedná se o vzepětí existence, uskutečňující se v časovém bodě. Stejně tak je vrcholný okamžik naplňující se existence dílem završujícího se okamžiku, ve kterém existence pociťuje, lépe: zakouší sama sebe a transcendenci.

5.2.2. Filosofická víra

Filosofická víra je hlubší kořenem vztahu existence a transcendence. Je ovšem založena na nepodmíněném jednání, které je její neoddělitelnou komponentou. Filosofická víra znamená hluboce propracovaný životní postoj, resp. postoj víry v transcendenci, který je systematicky vydobýván z nitra osobnosti filosoficky myslícího. Filosofickou víru lze také charakterizovat jako kontinuální existenciální připravenost.

Filosofická víra si je vědoma toho, že nemůže být vázána na konečné objekty ve

světě. Jejím aspektem je proto pokora trvalého tázání a projasňování skutečnosti. Je spojena s neustávajícím vymezováním hranic předmětnosti a s vědomím dosahu a relativity obsahu předmětného poznání. Řečeno jinak: filosofická víra se neupíná ke konečným, relativním předmětům. Absolutní bytí pro ni zdaleka není předmětem, jsoucnem s osobností a podobně, jako je tomu v případech zjevených náboženství. Zatímco postoj zjeveného náboženství se opírá o dogmata, tj. konečná a vyslovitelná tvrzení o Bohu, filosofická víra ví, že takové jednoznačné výpovědi nejsou o absolutním možné. Filosofická víra se obrací proti dogmatu a vnímá jej jako pouze symbolické vyjádření absolutní skutečnosti.

Filosofická víra je založena na možné existenci. Tvoří jakési její základní naladění, které možnou existenci nese životem. Filosofická víra se dovolává autonomie jednotlivce. Je apelativní povahy: každý jednatel si musí cestu k transcendenci v sebeujišťování hledat sám. Protože neexistuje pravda nebo soubor pravd nepodmíněně platný pro všechny, může filosofická víra nabývat různých podob, které se odvíjejí od jedinečné individuální skladby filosoficky věřícího. Jedno je však všem takovým podobám filosofické víry společné: jsou to základní věty, které filosofické víře dávají její možnou podobu a obsah. Charakteristika těchto vět netkví v tom, že by se snad chtěly stát dogmatickými tvrzeními, nýbrž jsou to věty, jejichž obsah má být individuálně propracováván a naplňován v jednání. Tyto věty znějí: Bůh jest; existuje nepodmíněný požadavek; svět má mizející bytí mezi Bohem a existencí.

„Bůh jest“. To je myšlenka, která vyjadřuje nejhlubší spjatost existence s transcencí. Vzhledem k tomu, že Bůh, transcedence není objektem ve světě, zůstává tato výpověď jakoby v neurčitu. Její smysl je zjevný teprve ve víře, která je vykonávána existencí. „Bůh jest“ je věta, která svým obsahem odkazuje na skutečnost vztahu mezi existencí a transcencí. Neurčitost této výpovědi spočívá v tom, že filosofická víra se neodvolává něčeho vymezeného (bytí je povýtce neomezené, absolutní). Filosofická víra, jejíž obsah vyvstává v konu teze „Bůh jest“, pojímá veškeré důkazy Boží existence metaforicky. Důkazy Boží existence jsou šiframi transcedence. Jako takové jsou maximem možného ujištění prostřednictvím rozvažování. Smysl šifry pak tkví v poukazu na přítomnost Boží: *„Existují důkazy Boha. Od Kanta je pro poctivé myšlení jisté, že takové důkazy nejsou možné, jestliže se k nim rozum nutí tak, jako ho mohu nutit k nahlédnutí, že Země obíhá kolem Slunce a že Měsíc má odvrácenou stranu. Ale tím, že důkazy Boha ztratily svůj průkazný charakter, nejsou ještě jako myšlenky zbytečné.*

*Znamenají ujištění víry v myšlenkových pochodech, které se tam, kde se původně objeví, zmocňují člověka, jenž je myslí, skrze jeho vlastní přesvědčení jako nejhlubší událost života, a které, jsou-li s porozuměním promyšleny znovu, umožní toto ujištění zopakovat.*⁷⁷

*„Existuje nepodmíněný požadavek“. „Nepodmíněný požadavek přistupuje ke mně jakožto požadavek autentického bytí sebou na mé pobývání, jakožto požadavek toho, co takřka věčně jsem před transcendencí, na časovost mého přítomného života. Je-li důvod mé vůle nepodmíněný, pak si jej niterně osvojuji jakožto to, čím sám autenticky jsem a čemu má mé pobývání odpovídat. Samo nepodmíněné není časové. Kde je, je zároveň napříč časem. Proniká z transcendence do tohoto světa skrze naši svobodu.*⁷⁸

„Svět má mizející bytí mezi Bohem a existencí“. Svět zásadně není tím posledním, co by v celku skutečnosti bylo dosažitelné. Filosoficky věřící se neupíná k ničemu, co by se ve světě dalo uchopit jako předmět, ani k souhrnu předmětnosti, nýbrž k absolutnímu přesahu veškeré předmětnosti, k objímajícímu jako bytí vůbec. Existence se snaží překonat časovost jevu a dospět k nečasovému bytí. Právě v zanikání předmětnosti ve vztahu existence a transcendence je oním „mizením“ světa mezi Bohem a existencí. Svět pro existenci mizí v okamžicích existenciálního naplnění, kdy se jeho časoprostorovost vytrácí jakožto překonaná vzhledem k nečasovému bytí.

⁷⁷ *Obsahy filosofické víry.* In.: JASPERS, Karl. *Filosofická víra.* Z německého originálu přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1994. 107 s. ISBN 80-85241-77-3. Strana 24.

⁷⁸ *Obsahy filosofické víry.* In.: JASPERS, Karl. *Filosofická víra.* Z německého originálu přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1994. 107 s. ISBN 80-85241-77-3. Strana 26.

6. Závěrem

Filosofie Karla Jaspere je součástí obnovy metafyzického myšlení, která se uskutečňuje od počátku 20. století. Zároveň je způsobem existenciální reflexe, která se po události první světové války a povýtce po dějích druhé světové války stala nutným úkolem filosofie. Potřeba orientace a odpovědí na základní otázky lidského pobývání na světě je leitmotivem Jaspersovy filosofie.

Zásadní pohnutkou pro Jaspersovo filosofování je zkušenost otřesu lidské existence. Ta, jak se Jaspersovi zdálo, nemůže po naprosté destrukci společenského řádu více žít z tradice tisíciletí. Jedinec je ve svém žití a možném existování odkázán na sebe sama. Jeho svoboda však volá po vedení, které Jaspers nalézá v Bohu.

Jaspersovo myšlení se však neobrací proti tradici. V jeho filosofování lze spatřovat prvek, který se objevuje ve filosofii Hegelově: aktuální myšlení musí být nějak vedeno také celkem dějin myšlení. Jaspers byl filosofem nejen tvůrčím (i když sám sebe za originálního myslitele nepovažoval), ale také velmi dobře vyškoleným: v jeho filosofii lze spatřovat fragmenty metafyzického myšlení od Anaximandra (motiv bezhraničního bytí), přes Sókrata (filosofie je nikdy nekončícím projasňováním a kladením otázek), Platóna (bytí je negací smyslově přítomné předmětnosti) a Aristotela (první hybatel je šifrou transcendence), stoiky (existenciální motivy a rámec mezní situace smrti), Plotína (jedno bytí, které propůjčuje jsoucnost ostatnímu), Augustina (transpozice komunikace s Bohem v komunikaci bytostí), po pro Jaspere moderní myšlení Schellinga a Hegela jako filosofů absolutního bytí. Nejvýraznější vklad do Jaspersova myšlení však lze nalézt v epistemologii a etice Kantově, a v existenciálním myšlení Nietzscheho a Kierkegaardova.

Jaspersovým cílem bylo především po vzoru Sókrata, Nietzscheho a Kierkegaardova probouzet. Největší nebezpečí pro soudobé lidské bytí spatřoval Jaspers stejně jako zmiňovaní autoři v sebeztracení, ve ztracení sebe sama v nedotazovanosti, ve vyjetých kolejích, v bezmyšlenkovitých samozřejmostech. Jaspersovo filosofování je nabádavé: možná existence se nikdy nemůže upokojoval dosaženým věděním či uspokojujícím soudem o svém vlastním jednání. Vždy může a má chtít více. Hranice dokonalosti se stále posouvá, neboť dokonalost lze spatřovat až v absolutním bytí, které je pocíitelné jen ve vzácných okamžicích existenciálního naplnění.

Možnost existence byla pro Jaspere největší devízou lidského bytí. Je pozitivní

potencí, již je člověk povinen uskutečnit: v tom tkví jeho závazek k lidství, které je člověku nevysvětlitelně darováno. Jaspers byl dalek plochého intelektualismu: existence se nesmí uskutečňovat pouze v teorii, nýbrž musí být s maximálním nasazením a odpovědností konána.

Jaspersovo myšlení zůstává tradičním nejen pro svou návaznost na dějiny západní filosofie: nemůžeme jinak, než říci, že jeho myšlení je v mnohém ovlivněno myšlením západního křesťanství. Jaspers ovšem dává této tradici nový háv: jak jen to je možné, upozorňuje na zvrácenosti institucionálně zakotveného křesťanství a častou deformaci interpretace základních myšlenek křesťanství. Křesťanský Bůh vystupuje u Jasperse jako „šifra transcendence“, jejíž smysl ovšem je podle něj v autentickém křesťanském myšlení zachován.

Za pozitivní krok lze považovat Jaspersův podíl na návratu k ontologii, která ve třetí čtvrtině 19. století upadla v zapomnutí. I když Jaspers systematickou ontologii odmítal, jedná se u něj o ontologii, která je podobně jako u Heideggera či Schelera založena antropologicky. Člověk je tím, u čeho je nutné začít myšlenkové úsilí po poznání celku skutečnosti, respektive jejích nejzazších aspektů, které všichni tito autoři spatřovali v bytí samém. Jaspersova ontologie je ovšem ve srovnání se zmíněnými ontology spíše ontologií nevědění: bytí je mu něčím, co lze vymezit spíše negativně, o čem nic pozitivního nevíme a vědět nemůžeme. Jaspers respektoval Kantem vytyčenou hranici mezi poznávaným předmětem a „předměty“ metafyzickými. Myšlení sice s předmětností nekončí, na druhé straně však není schopno o metafyzických skutečnostech vypovídat s obecnou a nutnou platností.

Přílišná vázanost na Kantovu epistemologii však je podle autora této práce jednou ze slabin Jaspersovy koncepce. Například Heideggerova filosofie se pokusila do bytí permanentně vstupovat, hledat přístupy, které bytí přímo odkrývají. Jaspers dokázal filosofovat o nevědění bytí, ale zdráhal se fenomenologicky vykračovat k věci samé a podnikat pokusy přímých výpovědí o bytí. Je-li člověk jako existence s bytím bytostně svázán, musí se tato svázanost projevat zcela určitým způsobem: musí se zde projevovat právě korespondence mezi bytím a existencí. Jaspers sice otázku po této korespondenci položil, ale v zajetí Kantovy epistemologie ji řešil pouze negativně.

Kriticky se lze vyjádřit i k Jaspersově pojetí sebereflektující existence. Bytí Boha,

transcendence, je přítomno pouze pro kontinuální a metodicky uskutečňované myšlení. Znamená to, že člověku, který nemá možnost této návazné reflexe, je přístup k vlastní existenci odepřen? Také lze tvrdit, že život jednotlivce by se podle Jasperse měl redukovat na sebehledání. To však v reálných podmínkách života není zcela uskutečnitelné. Ačkoli se Jaspers vyjadřuje jasně, když tvrdí, že existence, bytí sebou sama je přístupné každému, dovolujeme si kriticky tvrdit, že takto pojatá existence je určena pouze vyvoleným. Opakem tohoto uvažování je existenciální myšlení Sartrovo a Heideggerovo, kde existence je něčím, co člověku bytostně přináleží na základě toho, že jest.

Jedno se ovšem Jaspersovi odepřít nedá: společně s Gabrielem Marcelem, Kierkegaardem a Nietzschem nejhrouběji prožil situaci lidské existence na rozhraní křesťanského a postkřesťanského věku. Jeho myšlení lze považovat za poctivé vyrovnávání se s nastalou duchovní situací a za hledání nových východisek pro existenci.

7. Seznam použité literatury.

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Z německého originálu přeložil Karel Šprunk. 2. vyd. Praha: Academia, 1994. 296 s. ISBN 80-200-0917-5.

BLECHA, Ivan. *Fenomenologie a existencialismus*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. 121 s. ISBN 80-7067-352-2.

BLECHA, Ivan et. al. *Filosofický slovník*. 2. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.

CORETH, Emerich. SCHÖNDORF, Harald. *Filosofie 17. – 18. století*. Z německého originálu přeložil David Mik. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 311 s. ISBN 80-7182-119-5.

CORETH, Emerich. EHLEN, Peter. HAEFFNER, Gerd. RICKEN, Friedo. *Filosofie 20. století*. Z německého originálu přeložil David Mik. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2006. 256 s. ISBN 80-7182-209-4.

HEJDÁNEK, Ladislav. *Setkání a odstup*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2010. 335 s. ISBN 978-80-7298-120-5.

JANKE, Wolfgang. *Filosofie existence*. Z německého originálu přeložil a doslovem opatřil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995. 247 s. ISBN 80-204-0510-0.

JASPERS, Karl. *Duchovní situace doby*. Z německého originálu přeložil Milan Váňa. Úvodní studií opatřil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 192 s. ISBN 978-80-200-1646-1.

JASPERS, Karl. *Filosofická víra*. Z německého originálu přeložili Aleš Havlíček, Břetislav Horyna, Jan Sokol a Mario Stretti. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1994. 107 s. ISBN 80-85241-77-3.

JASPERS, Karl. *Otázka viny*. Z německého originálu přeložil Jiří Navrátil. Úvodní studií opatřil Ladislav Hejdánek. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 144 s. ISBN 978-80-200-1455-

9.

JASPERS, Karl. *Rozum a existencia*. Z německého originálu přeložila Patricia Elexová. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2003. 142 s. ISBN 80-7149-553-0.

JASPERS, Karl. *Šifry transcendence*. Z německého originálu přeložil Vlastimil Zátka. Úvodní studií opatřil Miloš Havelka. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 144 s. ISBN 80-7021-335-3.

JASPERS, Karl. *Úvod do filosofie*. Z německého originálu přeložil Aleš Havlíček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. 121 s. ISBN 80-86005-05-4.

KANT, Immanuel. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. Z německého originálu přeložil Milan Sobotka. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1972. 229 s.

PATOČKA, Jan. *Fenomenologické spisy, sv. I. Přirozený svět: texty z let 1931 – 1949*. K vydání připravili Ivan Chvatík a Jan Frei. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2008. 472 s. ISBN 978-80-7298-307-0.

PATOČKA, Jan. *Fenomenologické spisy, sv. II. Co je existence?: publikované texty z let 1965 – 1977*. K vydání připravili Pavel Kouba a Ondřej Švec. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 669 s. ISBN 978-80-7298-420-6.

PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. 1. vyd. Praha: Hermann a synové, 1997. 179 s.

THURNHER, Rainer. RÖD, Wolfgang. SCHMIDINGER, Heinrich. *Filosofie 19. a 20. století III. Filosofie života a filosofie existence*. Z německého originálu přeložil Miroslav Petříček. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 523 s. ISBN 978-80-7298-177-9.

STARK, Stanislav. *Filosofie člověka v historickém kontextu*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2008. ISBN 978-80-7043-711-7.

STARK, Stanislav. *Filosofie 18. – 20. století*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 134 s. ISBN

978-80-7380-206-6.

ŠPŮR, Josef. *Úvod do systematické filosofie. obecná metafyzika, ontologie, gnoseologie, axiologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 366 s. ISBN 978-80-7380-067-3.

8. Resumé.

Bakalářská práce se zabývá filosofií Karla Jaspere. Je orientována základními pojmy Jaspersovy filosofie, zvláště pak pojmem „objímající“. Od reflexe geneze Jaspersova myšlení práce přechází v uchopení Jaspersova svérázného pojetí filosofie. Práce odráží návaznost Jaspersova myšlení na epistemologickou koncepci Kantovu, jež je základem pro metodické uchopení ústředního pojmu „objímající“. V návaznosti na zmíněné je uskutečněn popis vztahu mezi existencí a transcendencí. V závěru je učiněn pokus o zařazení Jaspersovy filosofie do širšího kontextu antropologického myšlení 20. století.

The bachelor deals with philosophy of Karl Jaspers. It is directed with the basic concepts of Jaspers' philosophy, especially with the „all – embracing“ concept. After the reflection on the origins of Jaspers' thinking the work crosses into purchasing Jaspers' peculiar. Interpretation of philosophy. The work mirrors the link of Jaspers' thinking on the Kant's epistemological conception, which means the basis for systematical hold of the central concept of „all – embracing“. On the link on mentioned the description of the relationship between transcedence and existence is realized. At the conclusion the attempt about classification of Japers' philosophy into a wider context of philosophical antropology of 20th century is done.